

Pokello ya Dipale

SESOTHO

PUO YA LAPENG

KOTARA YA 3

SEHLOPHA SA

3

Pokello Ya Dipale

SEHLOPHA SA 3 | KOTARA YA 3

SESOTHO

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

KOTARA YA 3

MMAPA WA AFRIKA BORWA

Kapa Leboya

Kapa Bophirima

Lewatle la
Atlantiki

Limpopo

Ho rekiswa
mahe a
foreshe

Mpumalanga

Trevor Noah,
motho wa batho

Gauteng

Tshenolo o
ithuta ho thuisa

Leboya
Bophirima

Afrika Borwa
ya bohle

Foreisetata

KwaZulu-
Natal

Mohale o
a ipuella!

Lewatle la
India

Kapa Botjhabela

MMAPA WA LEFATSHE

Gretha Thunberg,
mohale wa phetoho ya
boemo ba lehodimo!

Yuropa

Asia

Lewatle la
Phasifiki

Afrika

Lewatle
la India

Ostralia

Antathika

KOTARA YA 3 DIPALE

Ho rekiswa mahe a foreshe

1

Kelvin Doe: DJ Focus

15

Mohale o a ipuella!

31

Gretha Thunberg, mohale wa phetoho ya boemo ba lehodimo!

43

Trevor Noah, motho wa batho

57

Afrika Borwa ya bohle

71

Tshenolo o ithuta ho thuisa

85

Katherine Johnson ke mang?

99

PALE 1

HO REKISWA MAHE A FORESHE

Mookotaba: Re borakgwebo

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisisa hore bahwebi ba sebedisa seo ba nang le sona ho rarolla mathata, ho qala dikgwebo, mme ba fumane tjhelete.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Dikgoho di behela mahe, lehe le le leng ka nako. Batho ba ka bokelletsa mahe ana, ba a ja.
- Hoko ke moo dikgoho di dulang teng. E etsa di dule di bolokehile mme e thusa hore ho be bonolo ho bokeletsa mahe a tsona.
- Porotheini ke sematlafatsi sa mmele se fumanwang dijong tse kang mahe, dinawa, tlhapi le nama. E thusa mmele ya rona e hole mme e dule e le matla.
- Kgwebo ke ha batho ba etsa, ba lema kapa ba rekisa ntho e itseng ho etsa tjhelete. Paleng ena, Nkgono o rekisetsa bareki mahe.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
3, 1	Nkgono wa Kganya o ne a na le dikgoho tse ngata. Dikgoho tsa nkgono di ne di behela mahe a mangata. “Mahe a na le porotheini,” nkgono a ne dula a ba bolella. Hoseng ho hong le ho hong, Kganya le kgaitsemi ya hae ba ne ba ja mahe. Ka dinako tse ding, ba ne ba bile ba ja papa ka mahe e le dijo tsa mantsiboya. Le ha ho le jwalo, ho ne ho dula ho na le mahe a patehileng ka jareteng.	Ke akanya hore habo Kganya ho na le mahe a mangata ho feta ao ba a jang. Ba ja mahe ka dinako tsohle, empa ho dula ho na le a setseng!
8, 4 & 5	Yaba o etsa letshwao: Mahe a monate, a foreshe a rekiswa! A tletse porotheini e ahang mmele! O ile a taka kgoho le mahe ka pente, botong eo hore e kgone ho kgahla mahlo a bohle.	Ke akanya hore Kganya o bona monahano wa kgwebo ya mahe e le o motle, hobane o hloka ho thusa!

Nkgono wa Kganya o ne a na le dikgoho tse ngata. Dikgoho tsa nkgono di ne di behela mahe a mangata. “Mahe a na le porotheini,” nkgono o ne dula a ba bolella. Hoseng ho hong le ho hong, Kganya le kgaitsemi ya hae, Karabo ba ne ba ja mahe. Ka dinako tse ding, ba ne ba bile ba ja papa ka mahe e le dijo tsa mantsiboya. Le ha ho le jwalo, ho ne ho dula ho na le mahe a patehileng ka jareteng.

Ka letsatsi le leng ha Kganya le motswalle wa hae Teboho ba ne ba ntse ba mathamatha ka jareteng, Kganya o ile a hata lehe ka phoso. “Joo!” Kganya a hweletsa ha a qeta ho phahamisa leoto la hae mme a bona lehe le nyepenyepe le leketla seeteng sa hae. Ha Kganya a bontsha nkgono seeta sa hae se rothang lehe, o ile a tsheha.

“Dikgoho tseo le tsona di behela mahe a mangata haholo!” nkgono a rialo.

Mantsiboyeng ao, Teboho o ile a dulela dijo tsa mantsiboya.

Nkgono o ile a ba fa papa ka mahe.

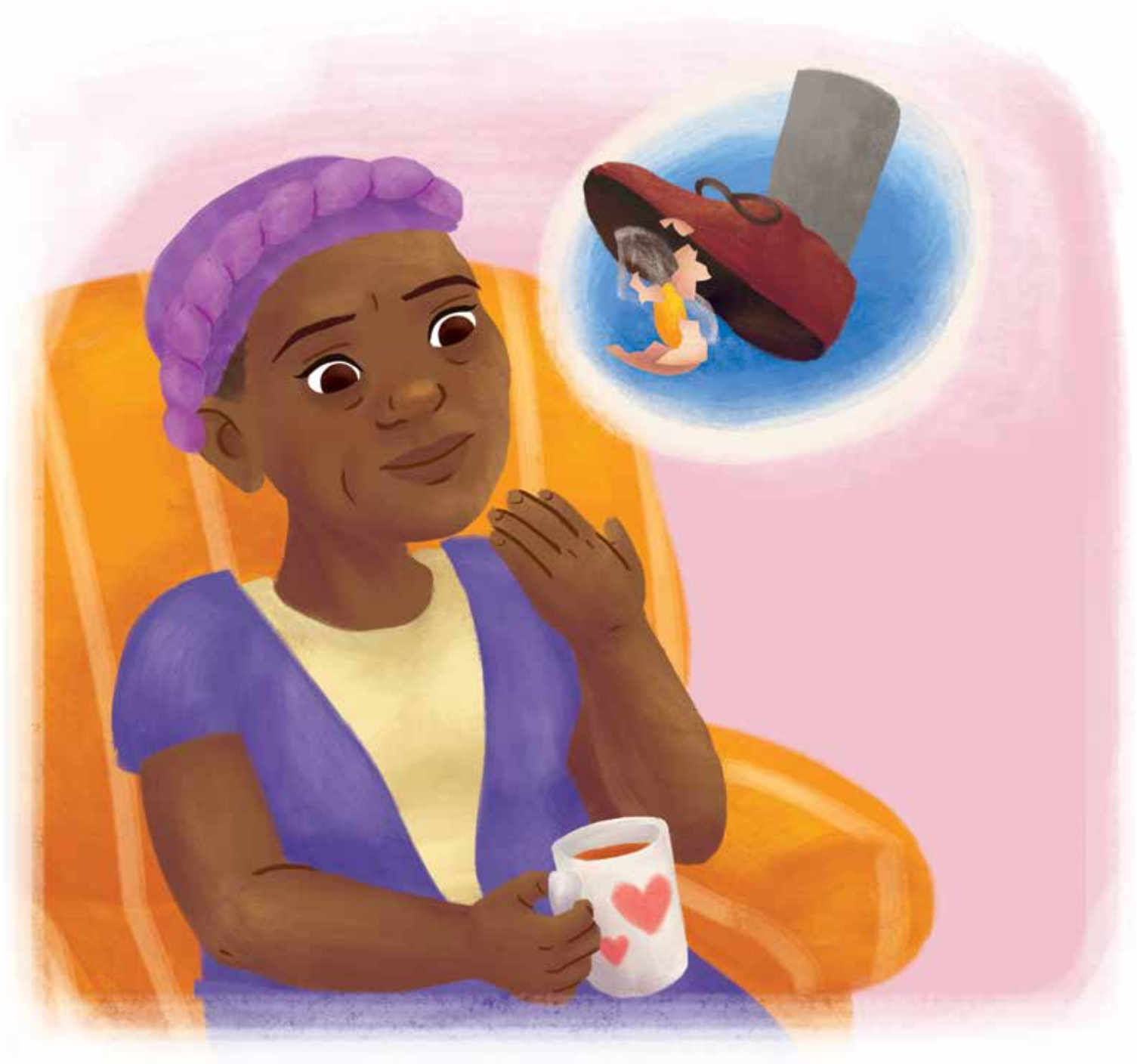
“Mahe a tletse porotheini e fanang ka matla!” nkgono a rialo ha a fetisa dipoleiti tsa dijo.

Teboho o ile a ikoma nakonyana. Mme a ja. “Mahe ana a hlabosa!” a rialo “Ha ke rate mahe hakalo, empa ana a latsweha ka tsela e nngwe!”

“Ana a tswa dikgohong tsa rona!” Kganya a hlalosa.

Kamora nako ya ho robala, nkgono o ile a dula a le mong. O ile a nahana ka mahe a mangata a fetang tekano a ka jareteng. O ile a nahana ka lehe le neng le le leotong la Kganya. A nahana ka porotheini e tletseng maheng a hae. O ile a nahana ka seo Teboho a se buileng. Hang-hang, a ba le mohopolo.

Motsheareng wa mantsiboya latelang ha Kganya a tswa sekolong, o ile a fumana nkgono ka jareteng ka hamore, dipekere, masalla a dipatsi le tshepe, hammoho le lekotikoti la kgale la pente.

“O etsang nkgono?” Kganya a mmotsa

“Ke ahela dikgoho tsa rona hoko. Ha re na hlola re ba le mahe a ntseng a pitika ka jareteng, hobane re tlo qala kgwebo ya ho a rekisa! Ha re kwalla dikgoho tsa rona hoseng ka hokong, di tla behela mahe a tsona kahare.”

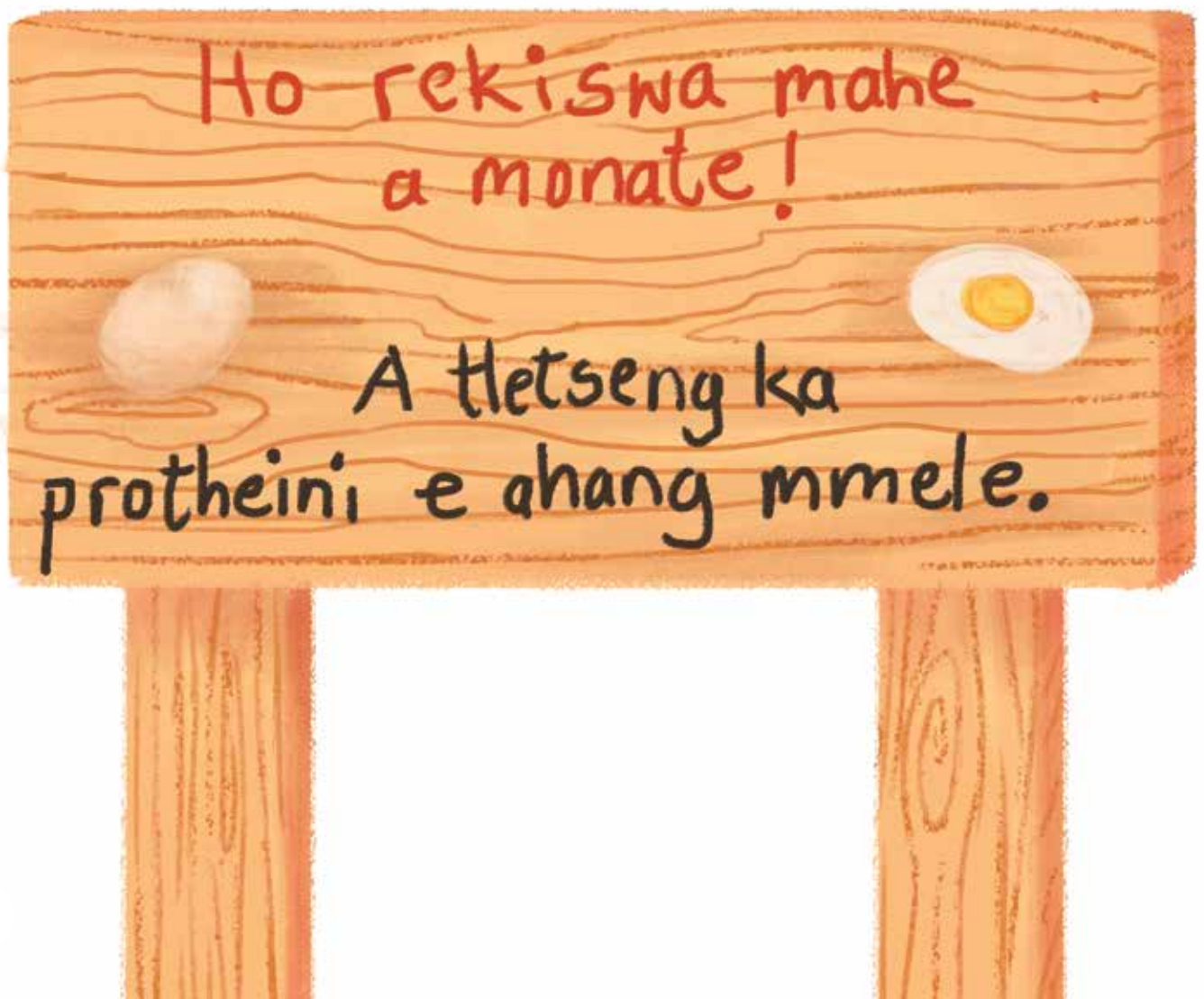
“Re hloka letshwao hore batho ba tsebe hore re rekisa mahe!” Kganya a rialo.

Kganya o ile a nka patsi qubung mme a bula lekotikoti la pente.

“O se ke wa lebala ho ngola hore mahe a rona a tletse porotheini!” nkgono a rialo.

Yaba o etsa letshwao: Mahe a monate, a foreshe a rekiswa! A tletse porotheini e ahang mmele!

O ile a taka kgoho le mahe ka pente, botong eo hore e kgone ho kgahla mahlo a bohle.

Ka nako eo Karabo a fihlang hae ho tswa sekolong, hoko ya dikgoho e ne e fedile.

Nkgono le Kganya ba ile ba beha letshwao.

“Letshwao lena le letle, empa le tla bonwa fela ke batho ba fetang. Ke tla etsa diphamfolete tseo re ka fanang ka tsona bathong!” ho rialo Kganya.

O ile a nka qubu ya dipampiri le dikerayone tsa hae. A qeta bosiu kaofela a rala diphamfolete tse ntle.

“O se ke wa lebala ho ngola hore mahe ana a tletse porotheini!” nkgono a mmolella.

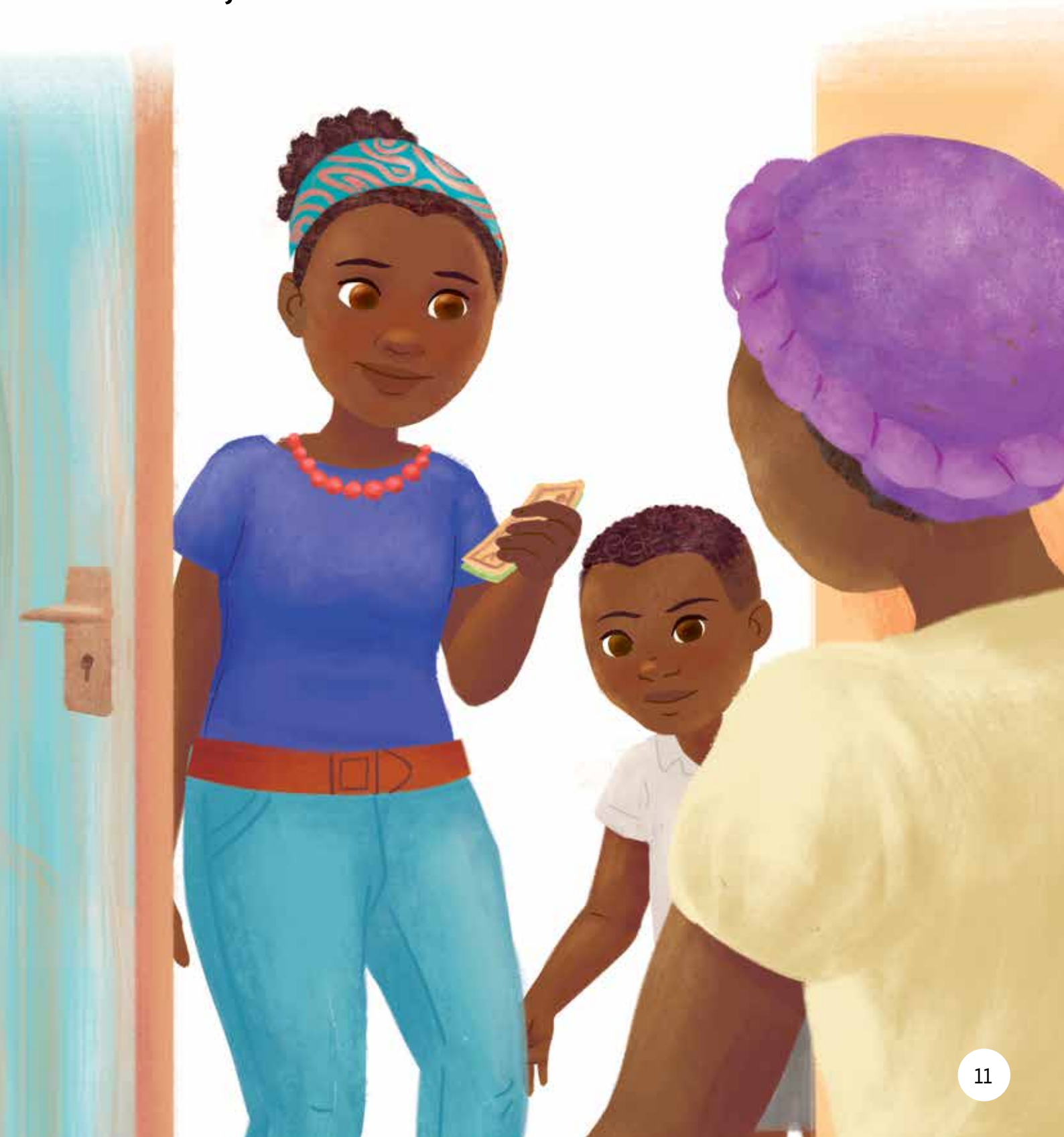

“Ke tseba tsela e nngwe eo re ka bapatsang mahe a rona ka yona,” nkgono a rialo. “Ntate Moeti o bua le motho e mong le e mong. Ke tla mo fa mahe, hore a tle a bapatse hore re rekisa mahe!”

“O se ke wa lebala ho mmolella hore mahe a rona a tletse porotheini!” Kganya a rialo ha nkgono a tswa ka monyako.

Kamora matsatsi a mmalwa, ho ile ha ba le motho a kokotang le mating. E ne e le mme wa Teboho.
“Ke utlwa ho thwe le rekisa mahe,” a rialo, “Teboho o re ke reke mahe a lona ho ena le hore ke reke mahe a tswang lebenkeleng! Ke kopa tosene ya mahe!” Yaba o mo fa tjhelete.

Ha a qeta ho tsamaya, Kganya o ile a botsa nkgono hore na o batla ho etsa eng ka tjhelete eo.

“Ke nahana hore re hodise kgwebo ya rona,” ho rialo nkgono. “Ha re e boloke hore re kgone ho reka dipeo, re rekise meroho e tletseng divithamini tse sireletsang mmele. O ka rata ho thusa ho lema meroho efe?”

Padiso 1

Kganya o ile a hata eng?

O ile a hata lehe ka jareteng.

Kganya o ile a ngola eng letshwaong la hae?

O ile a ngola: 'Mahe a monate, a foreshe a rekiswa! A tletse porotheini!' letshwaong la hae.

Hobaneng nkgono wa Kganya a ile a nka qeto ya ho bula kgwebo?

- Hobane ba ne ba na le mahe a fetang tekano.
- Hobane o ile a elellwa hore ba senya mahe.
- Hobane Teboho o ile a kgotsa kamoo mahe a neng a le monate ka teng.
- Hobane o ne a tseba hore batho ba bangata motseng ba ka una molemo maheng a foreshe, a ahang mmele.

Padiso 2

Re ka utolla jwang hore Kganya le Karabo ba ratile mohopolo wa nkgono?

- Hobane bobedi ba bona bo ne bo batla ho mo thusa ho bula kgwebo.
- Hobane bobedi ba bona bo nkile nako ho mo thusa ho phatlalatsa kgwebo e ntjha.

Kganya, Karabo le nkgono ba phatlaladitse kgwebo ya bona jwang?

Ba entse letshwao, diphamfolete le ho sebedisa puo ya molomo e entsweng ke ntate Moeti.

Hobaneng mme wa Teboho a ile a tla ho reka mahe?

- Hobane Teboho o ne a rata mahe a foreshe a ahang mmele a dikgoho tsa nkgono.
- Hobane nkgono o butse kgwebo ya ho rekisa mahe a fetang tekano.
- Hobane phatlalatso ya kgwebo e ne e sebetsa.

PALE 2

KELVIN DOE: DJ FOCUS

Mookotaba: Re borakgwebo

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Sierra Leone.
- E etsahetse nakong e sa tswa feta
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisisa kamoo boiqapelo, mamello, le ho rarolla mathata ho ka thusa batho ho ntlafatsa setjhaba sa habo bona. E bontsha hape le kamoo boiqapelo, ho ithuta ka diphoso, mme le ho sebetsa ka matla ho ka thusang batho ho fihlella ditabatabelo tsa bona mme ba etse le phapang e kgolo setjhabeng.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Motlakase o fepela, mabone, diyalemoya, dithelebishene le ntho tse ding tse ngata matla. Ha ho sena motlakase, ho ka ba lefifi ka matlong mme batho ba ke ke ba kgona ho sebedisa dintho tse sebetsang ka motlakase.
- Tshibollo ke ntho e ntjha eo motho a e etsang ho rarolla bothata. Tlhahiso ke ho fumana mekgwa e metjha e ntlafetseng ya ho etsa dintho.
- Dintho tsa kgale ke tse robهيلeng tseo batho ba seng ba sa hlole ba di sebedisa. Ka dinako tse ding dintho tsena di ka sebediswa hape ho etsa dintho tse ntja.
- Seteishene sa radio se phatlalatsa ditaba, mmino le tlhahisoleseding ho thusa batho hore ba mamele le ho ithuta dintho tse etsahalang ditjhabeng tsa bona.

Leano la Kutlwisiso: Etsa ditekolo

- Ke eng: Ho etsa qeto ya hore na o rata pale kapa dikgetho tse entsweng ke baphetwa.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho ba le maikutlo ka pale le hore e utlwisishe ka botebo.
- Le thusa jwang: Le thusa hore o nahane ka molaetsa oo pale e o fetisang le seo o se kgolwang ka yona.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
20, 1	Yaba, Kelvin o hlola dihora tse ngata a kopanya disebediswa tsa motlakase tse robehileng ho etsa hore di sebetse. O ile a ithuta boenjineri ka teko le phoso, le ho tsepamisa maikutlo.	Ke etsa tekolo ya hore Kelvin ke motho ya nang le maikemisetso, hobane o ile a ithuta enjineering ka ho leka le ho etsa diphoso. O tlameha a ile a etsa diphoso tse ngata yaba o tlameha ho etsa dintho ka ditsela tse fapaneng - empa ha a ka tela!
23, 1	Kampong ya David, Kelvin o ile a aha seneeletsi sa seyalemoya le disebediswa tse ding tse hlokaahalang ho hasa seteishene sa hae sa seyalemoya.	Ke etsa tekolo ya hore Kelvin ke motho ya nang le maikemisetso, hobane o ne a na le leano la ho thusa setjhaba sa habo - o ile a sebetsa ka thata ho aha ntho e nngwe le e nngwe ho fihlela a atleha.

Pale ena e thehilwe hodima pale ya nnete ya Kelvin Doe. Kelvin ke motho ya nang le bokgoni ba ho qapa. Ya sebedisitseng bokgoni ba hae ba boiqapelo le maikemisetso a hae ho thusa setjhaba sa habo.

Kelvin o hlahetse motseng o bitswang Freetown, Sierra Leone. Ha a ntse a hola, moahisane wa Kelvin Freetown o ne a na le mehala e mengata ya motlakase, empa e ne e safepele motlakase malapeng a batho. Mabone a ne a kganya hang fela bekeng. Ntle le moo, matlo a batho a ne dula a le lefifi.

Ha Kelvin a ne a le dilemo tse 10 o ile a nka qeto ya hore ke yena ya tla rarollang mathata a motlakase a baahisane ba hae. Kelvin o ile a qalella ho bokelletsa ditshepe tsa kgale tse seng di sa sebetse, disebediswa tsa motlakase tse lahlilweng le tse ding tse robهيلeng. O ne a fata moqomomg o mong le o mong wa matlakala Freetown kaofela, a batlana le disebediswa tsa kgale hore a kgone ho ithuta ka tsona.

Yaba Kelvin o qeta dihora tse ngata a kopanya disebediswa tsa motlakase tse robehileng ho etsa hore di sebetse. O ile a ithuta boenjinerere ka teko le phoso, le ho tsepamisa maikutlo.

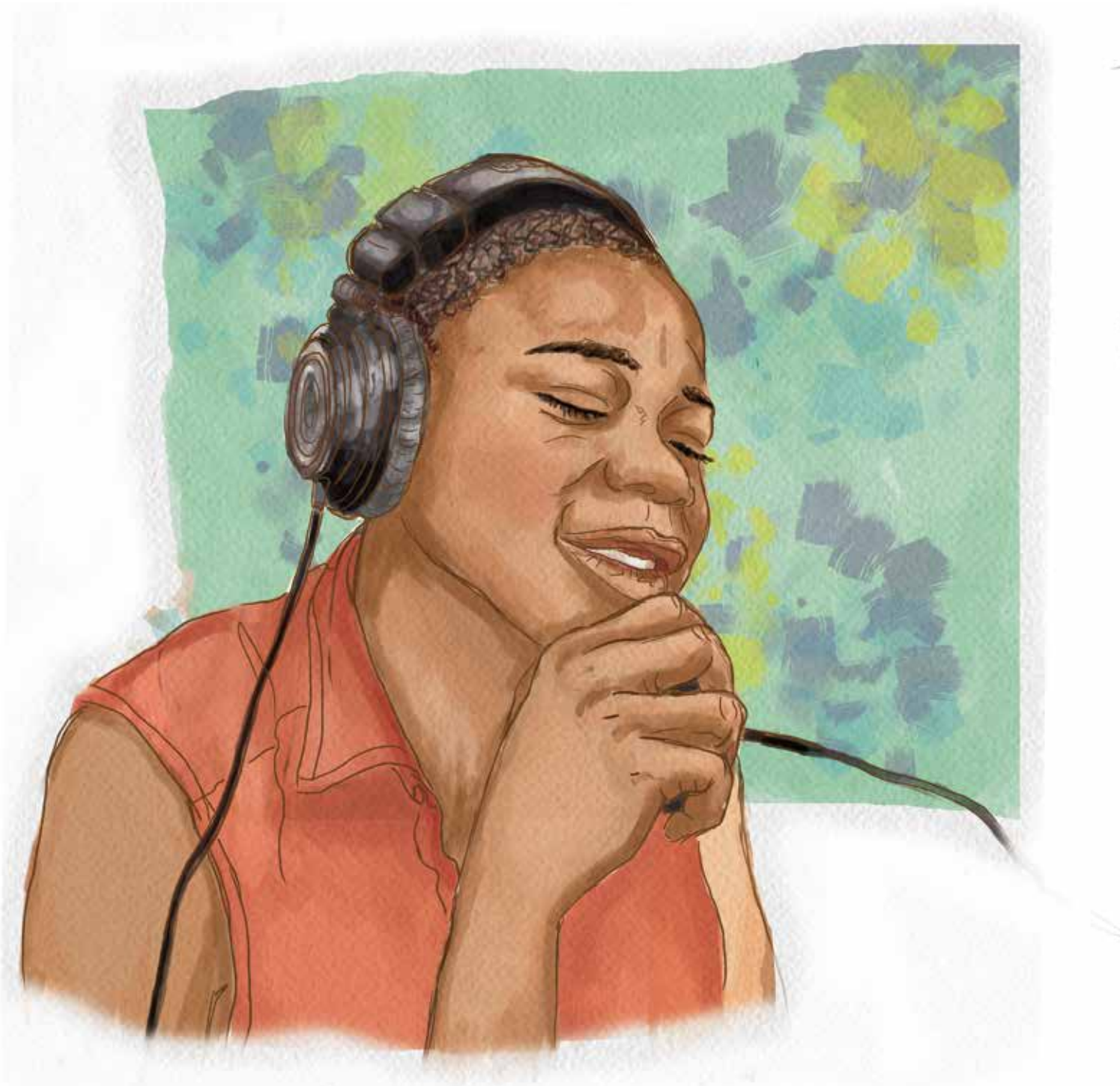
Ka nako eo Kelvin a seng a le dilemo tse 13, o ne a se a bopile leshala a sebedisa dintho tse sebeditseng. Hape ho kenyeletsa le soda, esiti, tshepe le theipi. Leshala lena le ne le na le matla a kgonang ho kgantsha matlo motseng wa habo le ho mo thusa hore a sebitsane le ditshibollo tsa hae tse ntjha.

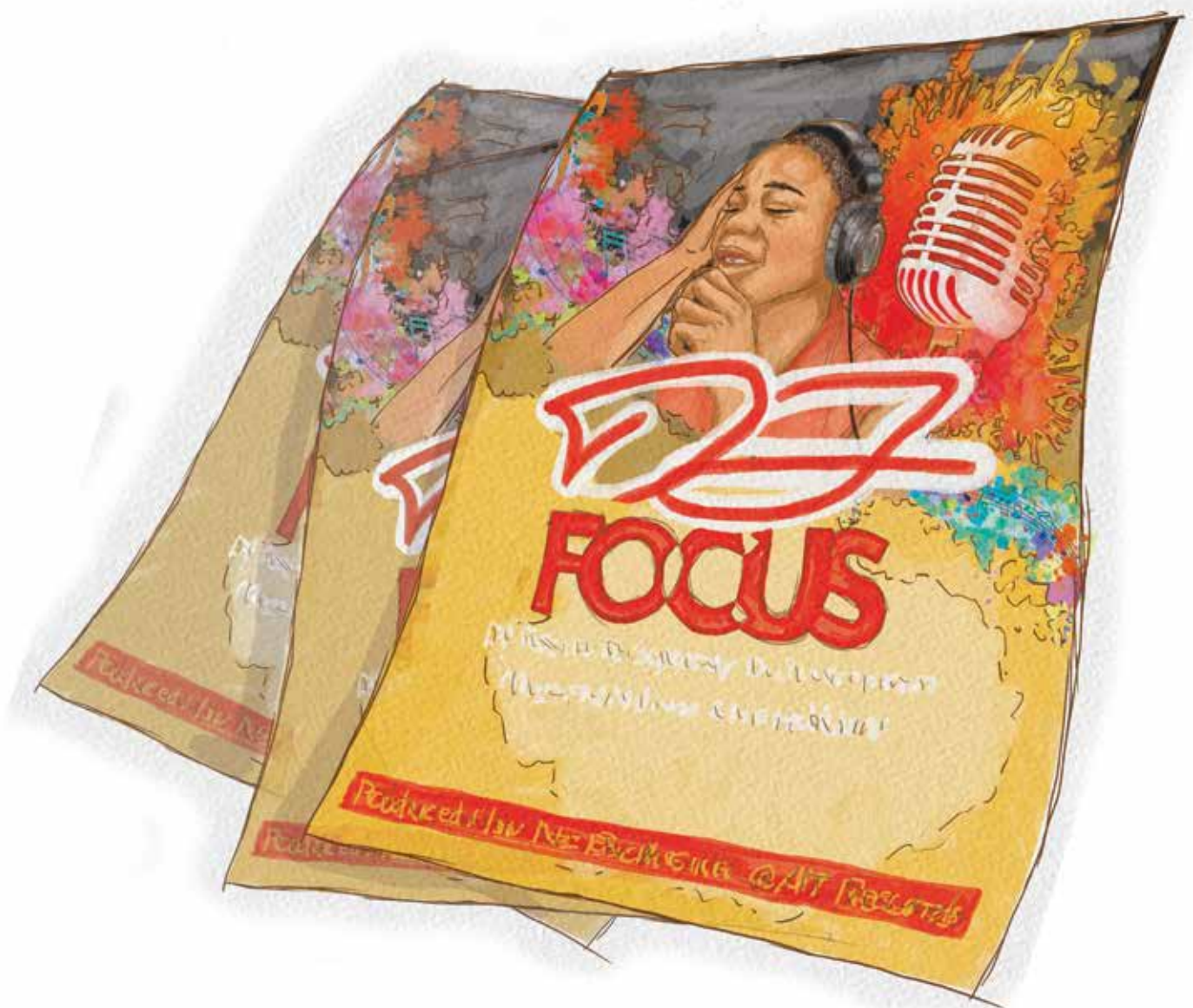
Ha moraonyana Kelvin o ile a utlwela ka kampo ya ho sibolla e tsamaiswang ke motjha e mong wa Sierra Leon ya bitswang David Sengeh. David o ile a phephetsa batjha ho nahana ka mathata a tobileng ditjhaba tsa bona hore ba tle kampong ho tlo sebetsana le ho rarolla mathata ao. Kelvin o ile a etsa qeto ya hore batjha ba motse wa habo ba hloka lentswe. Kelvin o ile a bokelletsa sehlopha mme ba ile ba ingodisa kampong hore ba kgone ho ntshetsa pele bokgoni ba ntho e nngwe le e nngwe eo ba tla e hlokanang ya ho laola seteishene sa seyalemoya. “Ha re na le seyalemoya, re ka kgona ho phehisana kang ka dintho tse amang setjhaba sa rona le Sierra Leone ka bophara,” Kelvin a hlalosa.

Kampong ya David, Kelvin o ile a aha seneetsi sa seyalemoya le disebediswa tse ding tse hlokahalang ho hasa seteishene sa hae sa seyalemoya.

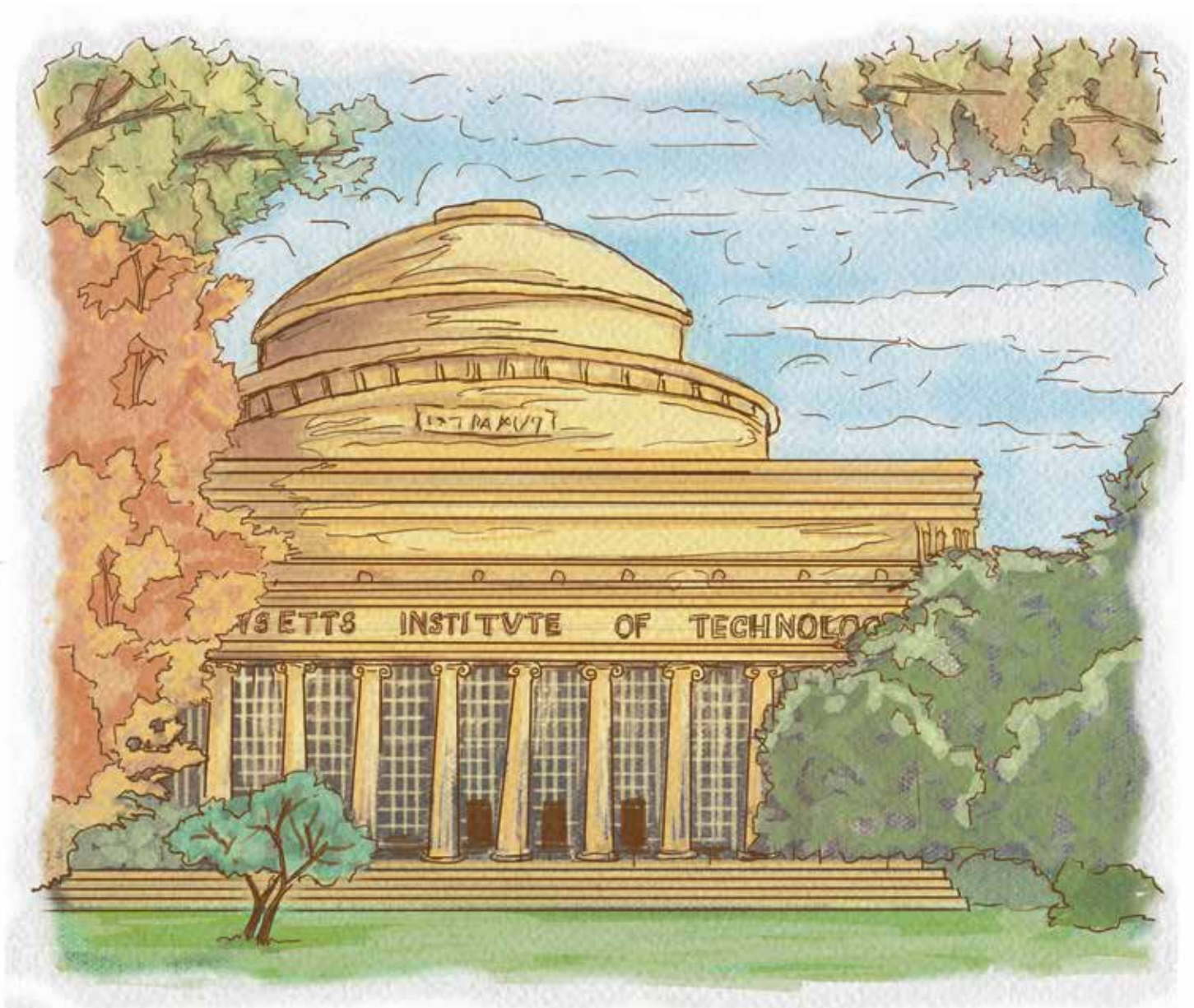
Ha a se a ahile ntho e nngwe le e nngwe eo a e hlokanang, o ile a hlophisa basebetsi ba dinako tsohle. Seteishene sa hae sa seyalemoya se ile sa qalella ho hasa ditaba, sa bala mehopolo le maikutlo ya batho ho tswa melaetseng e ngotsweng, le ho bapala mmino. Seyalemoyeng seo, Kelvin o ne a bitswa DJ Focus. Lebitso lena la DJ Focus le tswa tumelong ya hae ya hore ha o na le maikemisetso a itseng ebile o tsepamisa maikutlo a hao, tshibollo e nngwe le e nngwe e ka kgonahala.

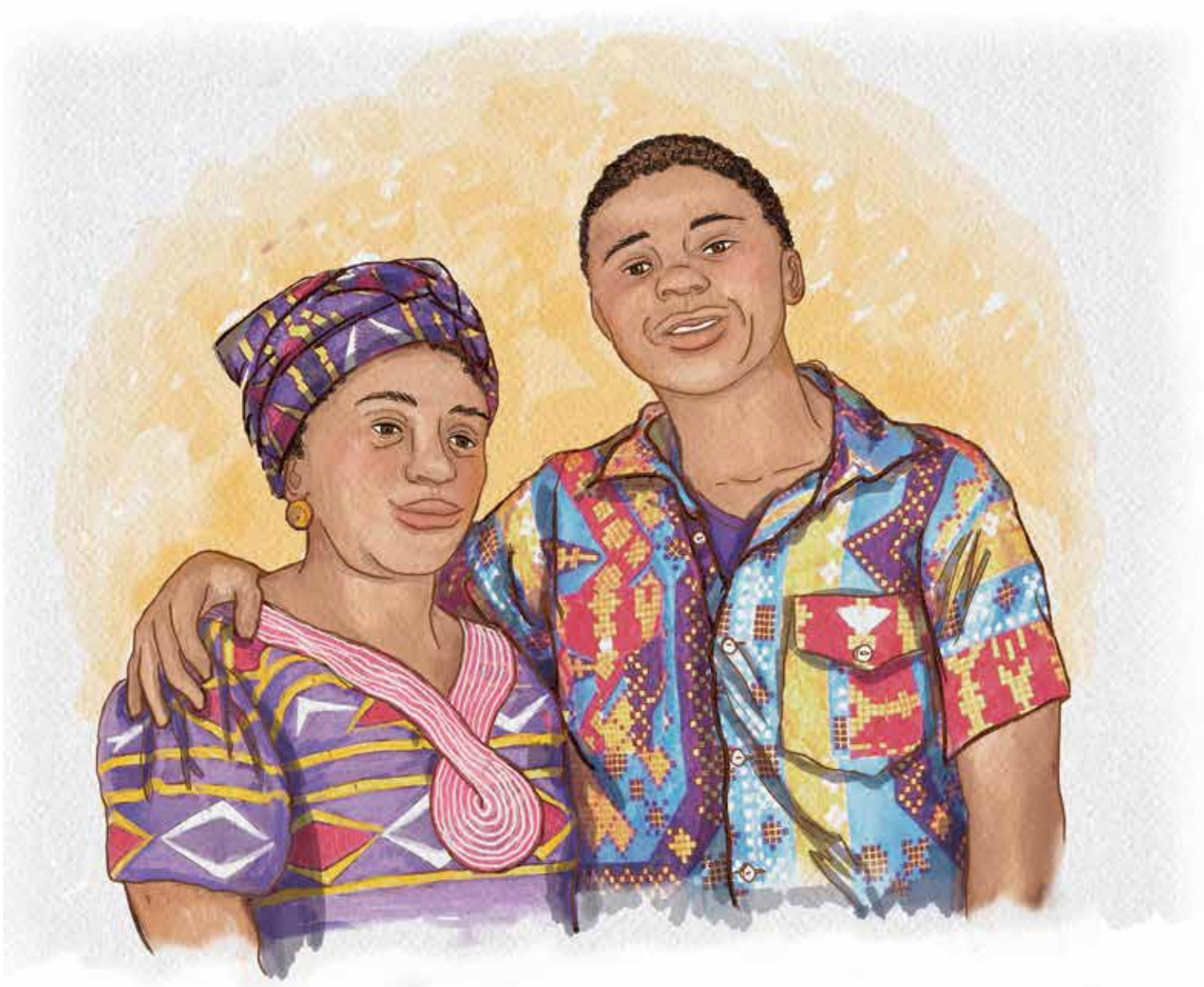
Seteishene se babatsehang sa Kelvin e ne e le mofuta wa tshibollo oo Kelvin a neng ao labalabela. Sepheo sa David se seholo e ne e le ho thusa diketekete tsa batjha ho ntshetsa ditoro tsa bona tsa ho rarolla mathata a metseng ya bona pele. David o ne a na le tumelo ya hore Kelvin o na le bokgoni le tjheseho ya ho fa batjha ba Sierra Leone bokamoso bo botle. Seteishene sa Kelvin sa seyalemoya se ile sa etsa hore e be mohlodi wa kgau e hodimo kampong ya David ya hlabula.

David o ile a nka Kelvin jwaloka moena wa hae. O ne a batla ho thusa Kelvin ho atolosa mohopolo wa hae le bokgoni ba hae ba ho sebeta le dijenere tse ding. David o ile a hlophisa Kelvin ho ba teng lenaneong la Yunivesithing e bitswang MIT.

Kelvin o ne a na le dilemo tse 16 feela, ebile e le motho e monyenyanane ka ho fetisisa wa ho mengwa lenaneong lena. Lena e ne e le lekgetlo la pele la Kelvin a tswela kantle ho naha ya habo ya Sierra Leone. Kelvin o ne a thabetse monyetla wa ho sebetsa le dijeninere tse nang le tsebo e hlwahlwa le ho ithuta ho bona. Empa o ne a hlolohetswe morao lapeng - haholoholo mme wa hae.

Ha a botswa dipotso, Kelvin o ile a re, “phehello le lerato di molemo ho hodisa bokgoni ba ho qapa.”

Ho fihlela le kajeno, Kelvin o ntse a tswela pele ho sebedisa phehello le lerato la hae ho tsamaisa seteishene sa hae sa seyalemoya, ho sibolla dintho tse ntjha, ho ntlafatsa maphelo a batho ba leloko la hae le ba setjhaba sa habo. Hoo ho etsa hore naha ya habo e ntlafale.

Padiso 1

Kelvin o holetse kae?

O holetse Freetown, Sierra Leone.

Lebitso la Kelvin seyalemoyeng e ne e le mang?

Lebitso la hae e ne e le DJ Focus.

Hobaneng Kelvin a ne a batla ho qala seteishene sa radio?

- Hobane o ile a nka qeto ya hore batjha ba motseng wa habo ba ne ba hloka motho ya ba buellang.
- Ho thusa ho fa setjhaba ka sebaka moo ba ka buisanang ka dintlha tse amang setjhaba / naha ya ha bo bona.
- Hobane o ne a nahana hore e tla thusa setjhaba sa habo e be se ntlafetseng.

Padiso 2

Hobaneng Kelvin a nkile qeto ya ho aha seteisheng sa seyalemoya.

Hobane o ne a nahana hore setjhaba sa habo se ne se hloka ho arolelana le ho buisana ka mehopolo ya bona.

Hobaneng lebitso la Kelvin la rading e le 'DJ Focus'?

Lebitso lena la Kelvin la rading le tswa tumelong ya hore ka ho tsepamisa maikutlo, ho ya kgonahala ho qapa ntho e nngwe le engwe eo o e batlang.

Ke bopaki bofe paleng ena bo re bontshang hore Kelvin e ne e le motho ya nang le maikemisetso?

- O ile a ithuta boenjinerere.
- O ile a fumana tsela ya ho etsa leshala ka disebediswa tsa kgale.
- O ile a etsa leshala le ileng la kgantsha ntlo ya habo.
- O ile a utlwela ka kampo ya ho sibolla dintho mme a kgobokanya sehlopha se ileng sa kenela ho ba batho ba yang ho yona.
- O ile a ba le monahano wa ho lokisa bothata bo neng bo le setjhabeng sa habo, mme a sebetsa ka thata ho netefatsa hore bo a rarolleha.

PALE 3

MOHALE O A IPUELLA!

Mookotaba: Re etsa phapang

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisa hore ke eng ho hlorisa, le hore ho hlorisa ho etsa batho ba ikutlwe jwang. E bontsha kamoo ba ka bang mosa le sebetse ka ho emela bana ba bang le ho kopa thuso ho batho ba baholo.

Leano la Kutlwisiso: Botsa dipotso / Ipotse

- Ke eng: Ho nahana le ho botsa dipotso ka pale ha o bala.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho etsa hore o dule o na le thahasello mme o batle ho tseba haholwanyane ha o ntse o bala.
- Le thusa jwang: Le o thusa ho tsepamisa maikutlo le ho ntlafatsa kutlwisiso ya pale. Le o thusa ho lepa ka se tla etsahala paleng.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Ho hloriswa ke ha motho a dula a bua kapa a etsa dintho tse utlwisang motho e mong bohloko, tse etsang hore a ikutlwe a hlorile, a tshaba kapa a sa amoheleha.
- Batho ba phela tlasa maemo a fapaneng. Malapa a mang a na le tjehele ho feta a mang. Bana ba ka apara diaparo le dieta tsa kgale, tse senyehileng, kapa tse lokisitsweng hobane malapa a bo bona ha a kgone ho reka tse ntjha.
- Ka dinako tse ding ho ka ba thata hore batho ba etse dintho tse lokileng, haholo ha ba nahana hore batho ba bang ba ka ba halefela.
- Mosebetsi wa titjhere ke ho thusa baithuti hore ba ikutlwe ba bolokehile sekolong. Baithuti ba lokela ho bua le matitjhere ha ho na le bana ba ba hlorisang kapa ba bona ngwana e mong a hloriswa ke bana ba bang.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
33, 4	“Ha o bonahale o thabile,” ho rialo mmae ha a tlosa pitsa ya papa setofong.	Ke a ipotsa hobaneng Mohale a hloname? Ke nahana o hlorile hobane Topollo o a hlekefetswa.
35, 3	“Seo ke mohopolo o motle,” ho rialo mmae. “Ke nahana hore ke seo le wena o ka batlang hore motho e mong a o etsetse sona.”	Ke a ipotsa hore e be Mohale o tla etsa qeto ya ho thusa Topollo sekolong? Ke nahana o batla ho etsa ho hong ho thusa motswalle wa hae, empa ke ntho e etsang hore a be le letswalo la ho e etsa!

“Ho ne ho le jwang sekolong kajeno?” Mmamohale a mmotsa ha a ntse a soka pitsa ya papa.

“Ho ne... ho le hantle fela,” ho rialo Mohale. O ile a dula setulong se pela tafole.

Mohale o ile a nahana ka nako ya kgefutso. O ile a nahana ka Topollo. O ile a nahana kamoo bana ba bang ba neng ba qala Topollo ka teng.

“Ha o bonahale o thabile,” ho rialo mmae ha a tlosa pitsa ya papa setofong.

“Ho na le bana ba bang ba neng ba le kgopo ho Topollo,” Mohale a araba.

“Hobaneng ba ne ba le kgopo ho Topollo?” mmae a mmotsa.

“Ba ne ba re o fumane dieta tsa hae thotobolong,” ho rialo Mohale. “Ba ne ba re o shebahala jwaloka ngwanana ya ditshila wa thotobolong hobane menwana ya hae e ne e hloisitse dieteng. O a hopola hore selemong se fetileng dieta tsa ka di ne di tabohile, jwalo fela ka tsa Topollo.” ho rialo Mohale.

“E ka ba ke eng seo o ka se etsang ho ka thusa?”
mmae a mmotsa.

Mohale o ile a nahana ka taba ena. “Mohlomong
lekgetlong le latelang, nka bolella bana bano ho
kgaotsa ho ba kgopo,” a etsa tlhahiso.

“Seo ke mohopolo o motle,” ho rialo mmae. “Ke
nahana hore ke seo le wena o ka batlang hore motho e
mong a o etsetse sona.”

Ka letsatsi le hlahlamang, tshepe ya sekoloya lla. Mohale o ne a ngongorehile. “Ebe ho tla etsahalang ha ke bolella bana ba bane hore ba tlohelle ho ba kgopo?” a ipotsa.

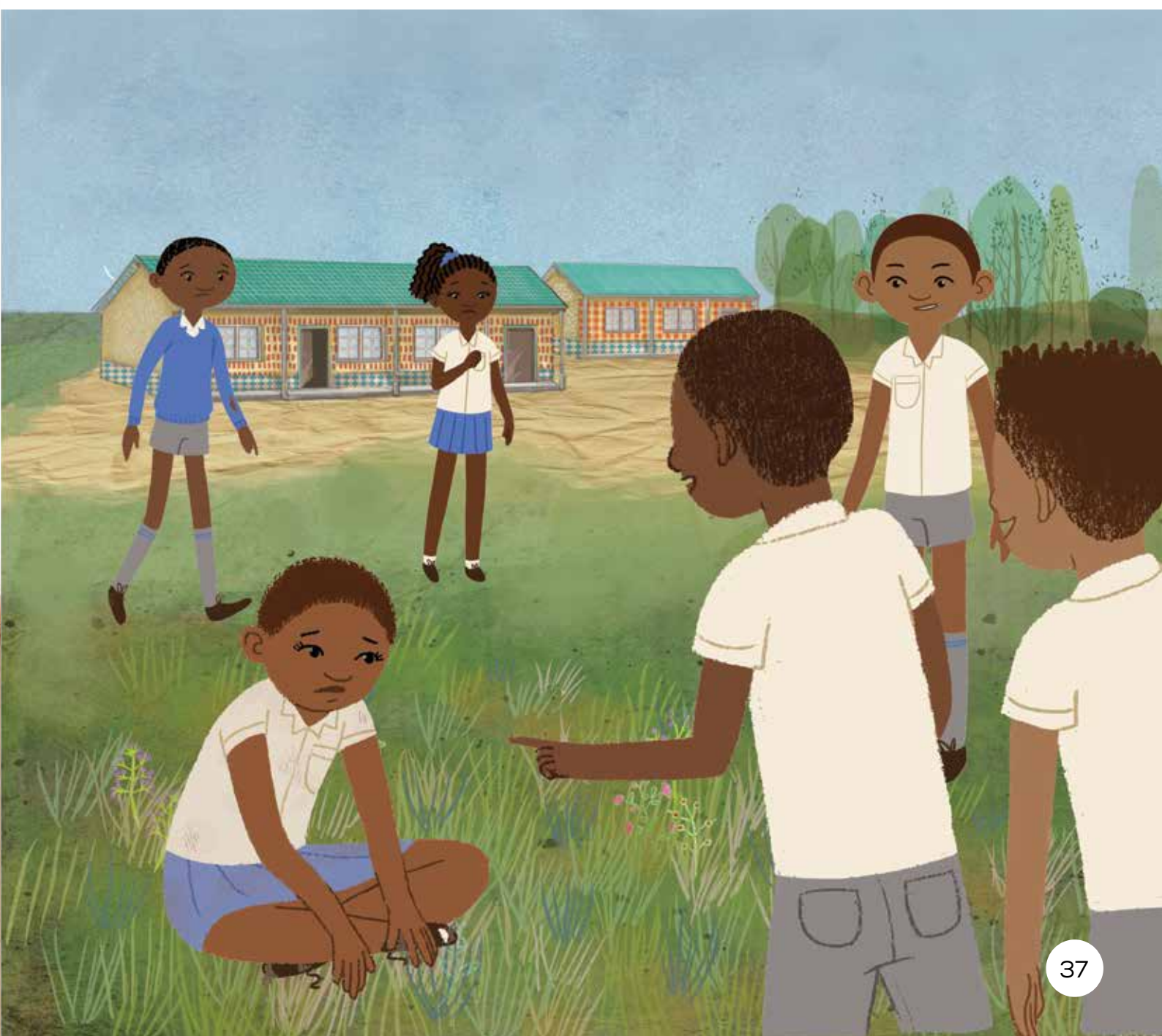
“Mohlomong ba tla re jeresi ya ka e tswa thotobolong,” a nahana, a bile a sheba fatshe ho bona lesoba le leholo, le letsohong la jeresi ya hae. “Mohlomong Pule kapa Tshepo, ba tla kgena ba be ba ntwantsha,” a nahana.

Eitse ha a tswela kantele, Topollo o ne a dutse a le mong. O ne a dutse fatshe a leka ho kwahela dieta tsa hae.

Pule le Tshepo ba ile ba ya ho Topollo. Bana ba bang ba ile ba bokana moo. “Ha re bone dieta tsa hao tse ditshila tsa thotobolong,” Tshepo a mo qala.

“O dula thotobolong na?” Pule a tsheha. Bana ba bang ba ile ba supa ba keketeha.

Mohale o ile a ema ka pela Topollo. “Kgaotsa ho etsa seo!” a rialo. “Kgaotsa bokgopo bona ba hao.” Pelo ya hae e ne e otlala ka potlako. Sefahleho sa hae se ne se utlwahala se futhumetse.

Tshepo le Pule ba ne ba maketse. Ba ile ba tloha ba tsamaela hole. Bana ba bang ba ile ba ba latela.

“Mohale tlo kwano!” Mong. Maboya a mmitisa. O ne a eme kantle ho phaposi ya hae.

“Jowee!” Mohale a nahana, “Jwale Mong. Maboya o tla nahana hore ke nna ya neng a le kgopo. Ke lekile ho thusa jwale ke kene mathateng.”

“Ke bone kamoo o ileng wa emela Topollo ka teng,” ho rialo Mong. Maboya.

“Ke motlotlo ka wena.” Mong. Maboya o ile a fa Mohale setikara sa sefahleho se bososelang. “Ke teng le nna ho thusa.”

Mohale o ne a sitswa ho itshwara ho ya bolella mmae ka letsatsi la hae.

Padiso 1

Ke mang ya neng a hloriswa sekolong?

Topollo o ne a hloriswa.

O ne a hloriswa ke mang?

O ne a hloriswa ke Tshepo, Pule le bana ba bang ba neng ba le teng moo.

Ke mang ya fileng Mohale setikara?

Ke Mong. Maboya

Hobaneng Mong. Maboya a ile a fa Mohale setikara?

- Hobane Mohale o boletse bana ba bang hore ba se ke ba eba kgopo ho Topollo
- Hobane Mohale o entse ntho e lokileng.
- Hobane Mong. Maboya o motlotlo ka Mohale.

Padiso 2

Hobaneng bana ba bang ba ne ba qala Topollo?

Hobane ho ne ho na le masoba dieteng tsa hae.

Ebe o kile wa buella motswalle jwaloka Mohale? Kapa na ebe ho kile ha ba le motho ya o emelang?

Mamela dikarabo tse fapaneng tsa baithuti.

O nahana hore Mohale o ile a etsa ntho e lokileng?

Mamela dikarabo tse fapaneng tsa baithuti.

Hobaneng Mohale a ile a nka qeto ya ho buella Topollo?

- Hobane o ne a sa batle hore bana ba bang ba be kgopo ho Topollo.
- Hobane Mohale o ne a tseba hore bana ba bang ba ka mo qala le yena.
- Hobane Mohale o batla hore ho be le motho ya ka mo buellang le yena ha a ka qalwa.

PALE 4

GRETHA THUNBERG, MOHALE WA PHETOHO YA BOEMO BA LEHODIMO!

Mookotaba: Re etsa phapang

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya diketsahalo tsa nnete le boiqapelo.
- E etsahalla Swidene.
- E etsahetse nakong e sa tswa feta
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ba utlwisise hore re ka etsa phapang ka ho bua ka dintho tse bohlokwa. E tla ba bontsha hape kamoo re ka nkang kgato, mme ra susumetsa batho ba bang ho etsa phetoho e kgolo lefatsheng.

Leano la Kutlwisiso: Fumana mme o hopole dintlha

- Ke eng: Ho batla le ho hopola dintlha tse kang baphetwa, nako le sebaka, ha mmoho le diketsahalo.
- Hobaneng re le sebedisa: Hobaneng re le sebedisa: Ho o thusa ho latella diketsahalo le ho utlwisisa pale hantle.
- Le thusa jwang: Le o thusa ho qoqa ka pale le ho utlwisisa tatelano ya diketsahalo tsa yona.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- 'Autism' ke ha boko bo bona dintho ka tsela e sa tshwaneng le ya batho ba bang. Sena se ka etsa hore ho bua, ho ba le dikamano le ho rarolla diphephetso e be ntho e thata.
- Batho ba ka ba boemong bo fapaneng ba 'Autism'. Motho ya kang Greta Thunberg o boemong ba 1 ba 'Autism', ho bolelang a ka kgona ho iketsetsa dintho ka bo yena. Le ha ho le jwalo, a ka nna a ba le diphephetso ha a tlameha ho buisana le batho le ho amahana le ntho tse ding lefatsheng.
- Ha o buisana le motho ya nang le 'Autism' o lokela ho ba le mamello mme o hlake. O etsa sena ka ho hlakisa seo o buwang ka sona mme o mo fe nako ya ho araba dipotso kapa ho buisana le wena.
- Ngwana ya nang le 'Autism' o bona mme o utlwa kapa a be le maikutlo a tebileng. Leka ho hlokomela sena. Ha o bona ngwana a itholela ha o bua le yena kapa a halefa, mo fe nako ya hore a iphumane sebakeng se kgutsitseng.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
49, 1	Bana ba bang ba ile ba lebala ka vidio ya ka phaposing ya bona, empa eseng Greta. O ile a bala ntho e nngwe le e nngwe eo a neng a kopana le yona e fanang ka lesedi ka phethoho ya boemo ba lehodimo. O ile a batla diatikele le dithuto tse buang ka phethoho ya boemo ba lehodimo inthaneteng. O ile a shebella dividio YouTube. E ile ya ba setsebi sa phethoho ya boemo ba lehodimo.	Ho tlele jwang hore Greta e be setsebi sa ditaba tsa phetoho ya boemo ba lehodimo? Oho, ke ithutile hore o badile dibuka mme a shebella dividio ho ithuta ntho e nngwe le enngwe eo a tsebang.
53, 1	Greta o ile a dumela ho fana ka puo diketeketeng tsa batho kopanong e kgolo ya boemo ba lehodimo. Batswadi ba hae ba ne ba tshwenyehile hore bothata ba hae ba Asperger bo tla etsa hore a thatafallwe ke ho bua le batho ba bangata. Empa maikemisetso a Greta a ile a mo thusa ho hlola letswalo leo a neng a na le lona.	Ke eng e thusitseng hore Greta e se hlole e ba motho ya letswalo? Oho, ke ithutile hore maikemisetso a hae ke ona a entseng a se be le letswalo.

Greta Thunberg ke ngwanana ya holetseng naheng e bitswang Swidene. Ho hola ha hae, ho bile le diphephetso. O ne a na le 'Sepeketeramong sa Autism'. Sena se bolela hore boko ba hae ha bo sebetse jwaloka ba batho ba bang. Ho tsheba ho bua le ho ba le dikamano le batho ba bang, ha se ntho e bonolo.

Empa bothata bona ba hae ba ho ba
'Sepeketeramong sa Autism' bo ne bo etsa hore a
utlwisise dintho ka tsela e tebileng. Greta o ile a
sebedisa bothata ba hae e le mpho ho lwanela ntho eo
a neng a dumela ho yona. O ile a sebedisa matla a hae
kaofela ho leka ho pholosa tikoloho ka ho lwantsha
ntho e bitswang "phetoho ya boemo ba lehodimo."

Greta o ile a ithuta ka phethoho ya boemo ba lehodimo lekgetlo la pele, ha titjhere ya hae e ne e bapala vidiyo ya polasitiki ka lewatleng le dibere tse phelang sebakeng se lehla tse bolawang ke tlala. Eitse ha Greta a ntse a shebelletse o ile a lla. Ditshwantsho tsa mawatle a silafaditsweng di ile tsa dula ka kelellong ya hae. O ne a se a sa kgone ho nahana ka ntho e nngwe. O ile a nka qeto ya hore o tlameha ho etsa ho hong hore a pholose polanete ya rona ya Lefatshe.

Titjhere ya Greta e ile ya hlalosa hore tshilafatso ya moya e bakwa ke makoloi, difofane, diteishene, motlakase le defeme. Ke tsona tse etsang hore lefatshe le futhumale. Titjhere ya hae e ile ya ba bolella kaofela ka phaposing hore moya o tswang dikgomong le ona o etsa hore lefatshe le futhumale. Ketsahalo ena e bitswa “Phetoho ya boemo ba lehodimo”, ebile e senya polanete ya rona ya Lefatshe.

Bana ba bang ba ile ba lebala ka vidiyo ya ka phaposing ya bona, empa eseng Greta. O ile a bala ntho e nngwe le e nngwe eo a neng a kopana le yona e fanang ka lesedi ka phethoho ya boemo ba lehodimo. O ile a batla diatikele le dithuto tse buang ka phethoho ya boemo ba lehodimo inthaneteng. O ile a shebella dividiyo tsa YouTube. O ile a ba setsebi sa phethoho ya boemo ba lehodimo.

Greta o ile a qala ho sebedsana le ho etsa phetoho lelapeng labo. O ile a kgothaletsa mme wa hae ho emisa ho sebedisa difofane. A kgothaletsa ntate wa hae ho kgaotsa ho ja nama. A kgothaletsa bohle ba lelapa la hae hore ba se sebedise polasitiki. Sena se ile sa etsa hore Greta a elellwe hore a ka tlisa phetoho lefatsheng, ka ho kgothaletsa batho ba bang ba bangata.

Greta o ile a nka qeto ya ho ipelaetsa kante
Palamenteng ya Swidene. O ile a penta letshwao
sekotwaneng sa patsi. O ile a ngola dintlha tse itseng
phamfoleteng hore a kgone ho abelana ka tsona.
Yaba, o palama baesekele ya hae ho ya moahong wa
Palamente. Ka letsatsi la pele, Greta o ne a dutse a le
mong. Batho ba neng ba feta ba ne ba mo tjamela.

Ka letsatsi la bobedi, batho ba ile ba qalella ba mo tshehetsa. Kamora moo ho ne ho dula ho na le batho moo. Dikgwedi tse ngata kamora moo Greta e ne e le moetapele wa boipelaetso kgahlanong le phetoho ya boemo ba lehodimo.

Greta o ile a natswa Swidene ka lebaka la mosebetsi wa hae o kgahlisang. Empa o ile a etsa qeto hore o tlameha ho sebetse ho feta moo! Greta o ile a dumela ho fana ka puo diketeketeng tsa batho kopanong e kgolo ya boemo ba lehodimo. Batswadi ba hae ba ne ba tshwenyehile hore bothata ba hae bo tla etsa hore a thatafallwe ke ho bua le batho ba bangata. Empa maikemisetso a Greta a ile a mo thusa ho hlola letswalo leo a neng a na le lona. Diketekete tsa batho di ile tsa thoholetsa Greta mme ba rekota le puo ya hae vidiyong.

Greta o ile a nka qeto ya ho sebedisa marangrang le inthanete ho etsa hore molaetsa wa hae o fihle baneng ba bang lefatsheng ka bophara. O ile a kenya dinepe tsa hae tsa boipelaetso ho Instagram.

O ile a kenya dividiyo tsa dipuo tsa hae ho Facebook. O ile a ngola le melaetsa ho Twitter. Greta o sebedisitse inthanete ho ikgokahanya le diketekete tsa bana ba bang lefatsheng ka bophara ba tshwengwang ke phetoho ya boemo ba lehodimo.

Greta o kile a bua a re, “Ke ne ke le ngwanana ya dulang a le ka morao ya sa buweng letho. Ke ne ke nahana hore nka se etse phetoho hobane ke ne le le monyenyanane.”

Nakong ya selemo se le seng fela Greta o ile a susumetsa diketekete tsa bana lefatsheng ka bophara ho ipelaetsa le ho bua kgahlanong le phetoho ya boemo ba lehodimo!

Padiso 1

Ke eng eo Greta a neng a e tsotella?

- O ne a tsotella phetoho ya boemo ba lehodimo
- O ne a tsotella ho pholosa polanete Lefatshe.

Ke ntho efe e le nngwe eo Greta a e sebediseditseng inthaneteng?

- Ho ithuta hore e be setsebi sa phetoho ya boemo ba lehodimo.
- Ho kenya dinepe tsa hae ho Instagram.
- Ho kenya dividio tsa hae ho Facebook.
- Ho ngola ditaba tsa mosebetsi wa hae ho Twitter.
- Ho ikgokahanya le bana ba bang lefatsheng ka bophara.

Greta o ile a phatlalatsa jwang molaetsa ka phetoho ya boemo ba lehodimo?

- O ile a etsa diphamfolete ho di fa batho.
- O ile a fana ka puo kopanong e kgolo.
- O ile a kenya dinepe ho Instagram.
- O ile a kenya dividiyo ho Facebook.
- O ile a sebedisa marangrang.

Padiso 2

Ke ntho e fe e le nngwe e bakang phetoho ya boemo ba lehodimo?

- Tshilafatso ya moya e tswang makoloing a mangata difofaneng, deteisheneng tsa motlakase le difemeng
- Kgase e etswang ke dikgomo le ona e etsa hore lefatshe le futhumale.
- Tshilafatso ka kakaretso.

O nahana hore ke eng se etsang hore Greta ebe motho ya kgahlisang?

- Ke nahana hore Greta ke motho ya kgahlisang hobane...

Hobaneng Greta a ile a nka qeto ya ho sebedisa marangrang a inthanete?

- O ne a batla ho kgothaletsa batho ba bangata ho lwantsha phetoho ya boemo ba lehodimo.
- O ne a e sebedisa ho fihlella bana ba bang lefatsheng ka bophara.
- Hobane o ile a lemoha hore batho lefatsheng ka bophara, ba tlamehile ho sebetsa mmoho ho pholosa polanete!
- Hobane o ne a batla hore bana ba bang, ba lemohe hore le bona ba ka ipelaetsa le ho bua kgahlanong le phetoho ya boemo ba lehodimo.

PALE 5

TREVOR NOAH, MOTHO WA BATHO

Mookotaba: Boitsebiso ba rona

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya diketsahalo tsa nnete le boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahetse nakong e sa tswa feta
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisisa hore kgethollo ya merabe e bitswang Apatheid e ne e le eng, le kamoo melao e leeme e neng e ama maphelo ka teng. E bontsha hape kamoo Trevor Noah a sebedisitseng puo, metlae, le boikemisetsa ho hlola diphepetso mme a ba a ikutlwa a amohelehile.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Mehlang ya kgethollo, ho ne ho na le melao Afrika Borwa e neng e arola batho ka mmala. Nakong ya kgethollo batho ba ne ba sa tshwarwe ka ho tshwana, mme ba ne ba se na ditokelo le menyetla e tshwanang.
- Afrika Borwa ke lehae la merabe e mengata le dipuo tse fapaneng. Batho hangata ba ithuta dipuo tsa ba batlang ho theha setswalle.
- Ho ikutlwa o le karolo ya batho ke ha o ikutlwa o ananelwa, ke batho bao. Ka dinako tse ding batho ba ka ikutlwa ba fapane le batho ba phelang le bona mme ba lokela ho fumana mekgwa ya ho phedisana le bona.
- Rametlae ke motho ya qabodisang batho ka ho bua metlae, dipale le ho etsa diketso tse itseng. Trevor Noah o ile a tuma ka hobane o ne a qoqa dipale tsa bophelo ba hae le se etsahalang lefatsheng a sebedisa metlae.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
61, 1	Mme wa Trevor e ne e le motho e motsho, mosadi wa moXhosa. O ile tlola molao o leeme wa kgethollo ya merabe. O ile a fallela sebakeng se seng Johannesburg moo ho neng ho dumelletswa batho ba basweu feela. Ke moo a ileng a kopana le ntata Trevor teng. E ne e le monna wa lekgowa ya hlahang kwana Switzerland. Trevor o ile a hlaha, mme e ne e le ngwana wa merabe o tswakilweng.	Ke akanya hore ba lelapa la habo Trevor ha ba tshwane.
67, 1	Yaba, Trevor o qala kgwebo. O ile a bokelletsa tjelele ho tswa baneng ba bang mme a ba rekela dijo ho tswa lebenkeleng la sekolo. Ka lebaka la kgwebo ena ya hae, Trevor o ne a bua le merabe yohle ya baithuti sekolong. Trevor o ile a ithuta ho ikamohela ka ho swaswa le ho tshehisa batho. Ho ba seswasi ho ile ha thusa Trevor ho ba motho wa batho le kgonang ho ikamahanya le batho bohle!	Ke nahana hore Trevor o ile a fumana maano a fapaneng a ho etsa hore a se ikutlwe e le mokgelo. Mohlala, o ile a ithuta ho bua dipuo tse ngata. O ile a qala kgwebo e ileng ya mo thusa hore a be le lebaka la ho bua le batho bohle, a bo qabole.

O kile wa utlwela ka Trevor Noah? Ke mongodi le rametlae ya tummeng wa Afrika Borwa. Trevor o ngotse buka e bitswang 'Born a Crime', e buwang ka diketsahalo tsa bophelo ba hae ha a ntse a hola nakong tsa kgethollo ya merabe.

Ka dinako tsa kgethollo ya merabe batho ba merabe e fapaneng ba ne ba tlamehile ho arohangwa. E ne e le tlolo ya molao hore batho ba merabe e fapaneng ba be le bana mmoho kapa ba nyalane. Empa, ho ne ho etsahala hore ka dinako tse ding batho ba merabe e fapaneng ba be le dikamano tsa lerato mme ba be le bana mmoho.

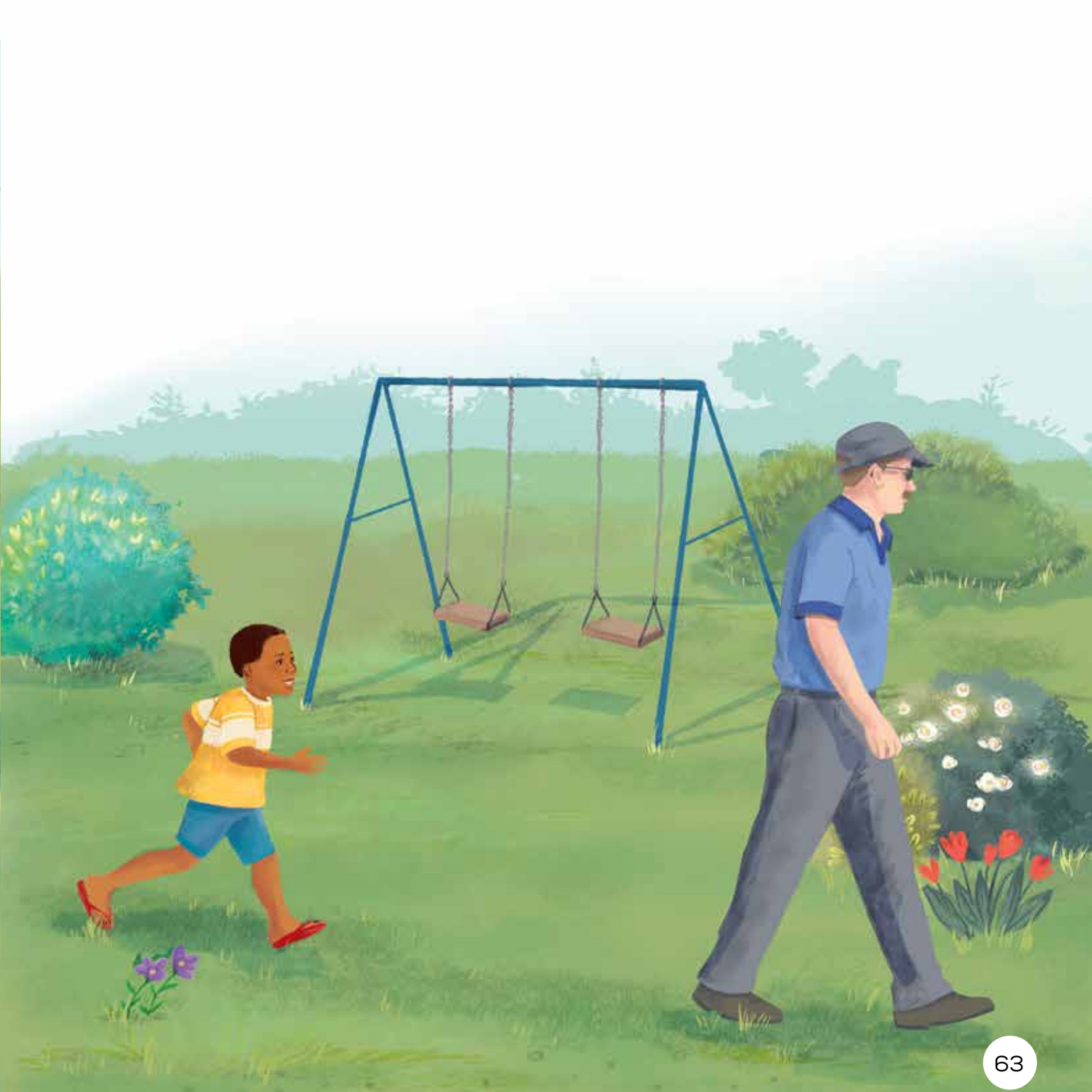
Mme wa Trevor e ne e le motho e motsho, mosadi wa moXhosa. O ile tlola molao oo o leeme wa kgethollo ya merabe. O ile a fallela sebakeng se seng Johannesburg moo ho neng ho dumelletswa batho ba basweu feela. Ke moo a ileng a kopana le ntata Trevor teng. E ne e le monna wa lekgowa ya hlahang kwana Switzerland. Trevor o ile a hlaha, mme e ne e le ngwana wa merabe e tswakilweng. Ka dinako tseo maemo a ne a le mabe, Trevor e ne e le mokgelo. O ne a sa dumellwa ho ba dibakeng tsa ba basweu. O ne a sa dumellwa ho ba dibakeng tsa ba batsho. Ebile e ne e le yena feela lapeng labo wa merabe e tswakilweng.

Ha Trevor a sa le monyenyanane dilemong, batswadi ba hae ba ile ba mo isa phakeng. Empa batswadi ba Trevor ba ne ba tseba hore ba tla kena mathateng ha maponesa a ne a ka fumana hore ke lelapa. Jwale, ha ba ne ba le phakeng, ba ne ba iketsa ekare ha ba tsebane!

Ka nako e nngwe ha Trevor a ntse a le monyenyane, o ile a hweletsa “Daddy!” yaba o mathela ntatae. Ntatae o ne a tshohile hore ho na le se sebe se tla etsahala. O ile a tlameha ho baleha ngwana wa hae. Empa Trevor o ile a nahana hore ke papadi mme a mo lelekisa phakeng, a ntse a hweletsa “Daddy!”

Trevor o qetile nako e telele le nkgono wa hae lekeisheneng la Soweto. Ka dinako tseo, batho ba batsho ke bona feela ba neng ba dumelletswe Soweto. Ba lelapa la Trevor ba ne ba dula ba tshohile hore ha maponesa a ka mmona, ba ka leka ho mo arohanya le bona. Ka lebaka lena, Trevor o ne a sa dumellwa ho bapala seterateng le bana ba bang!

Ka letsatsi le leng , Trevor o ne a qakehile a batla ho bapala yaba o tjheka mokoti ka tlasa terata ya jarete!

Trevor o ile a ithuta hore puo ke tsela e bohlokwa eo a ka e sebedisang ho atamela bathong ba fapaneng le yena. Trevor o kile a re ha a ithuta dipuo, e ile ya ba “motho wa batho.” Ka mantswe a mang, Trevor o ile a lemoha hore ha a bua le batho ka puo tsa bona, ba ne ba lebala hore ha a tshwane le bona. Puo e ile ya mo thusa hore a ikutlwe e se mokgelo dibakeng tse ngata mme a bonahala a fapane le batho ba bang.

Ha Trevor a le dilemo tse leshome, kgethollo ya merabe e ile ya fela. Trevor o ile a ya kena sekolo se phahameng le bana ba fetang sekete. Ho ne ho na le ma-India, ma-China, batho ba Batsho le Makgowa sekolong seo. Empa, baneng bao kaofela ba fetang sekete, Trevor e ne e le yena feela wa merabe o tswakilweng. Ho ne ho le thata ho yena hore na o hlola le mang ka nako ya kgefutso.

Yaba Trevor o qala kgwebo. O ile a bokelletsa tjhelete ho tswa baneng ba bang mme a ba rekela dijo ho tswa lebenkeleng la sekolo. Ka lebaka la kgwebo ena ya hae, Trevor o ne a bua le merabe yohle ya baithuti sekolong. Trevor o ile a ithuta ho ikamohela ka ho swaswa le ho tshehisa batho. Ho ba seswasi ho ile ha thusa Trevor ho ba motho ya kgonang ho ikamahanya le batho bohle!

Bophelong ba hae, Trevor o ne a ikutlwa e le mokgelo ka mekgwa e mengata. Yaba Trevor o fumana mekgwa e mengata ho etsa hore a amohelehe. O ile a sheba le ho lekola batho ba fapaneng. O ile a ithuta dipuo tsa bona. A ba a ithuta ho tshehisa batho ba merabe e fapaneng. Ho fapana le batho ba bang, ke hona ho thusitseng Trevor Noah ho ba seswasi se hlwahlwa seo e leng sona kajeno. hlwahlwa seo a leng sona kajeno.

Padiso 1

Trevor o hlahile neng?

Trevor o hlahile ka dinako tsa kgethollo ya merabe.

Nkgono wa Trevor o ne a dula kae?

O ne a dula Soweto.

Ke eng seo Trevor a ileng a se etsa ho leka hore a amohelehe.

- O ile a ithuta dipuo tse ngata.
- O ile a qala kgwebo sekolong.
- O ile a ithuta ho tshehisa batho.

Hobaneng Trevor a ne a thatafallwa ke ho amoheleha?

- Hobane o ne a sa tshwane le ba lelapa la habo.
- Hobane o ne a sa dumellwa ho bapala le bana ba bang, ka lebaka la ho tshaba hore a ka nkuwa ke maponesi.
- Hobane sekolong se phahameng seo a neng a kena ho sona, e ne e le yena feela a le mong to ka monwana, eo e neng e le wa merabe e tswakilweng. Ho ne ho se bonolo ho yena ho ikamahanya le ho ba le batho ba bang a phutholohile.

Padiso 2

Trevor o holetse kae?

Trevor o holetse Johannesburg.

Ke eng ntho e le nngwe eo o ka e nahanang e neng e thatafatsa bophelo ba Trevor?

Ke nahana hore Trevor o ne a thatafallwa ke...

Kgwebo ya Trevor e ne e le efe?

O ne a bokelletsa tjhelete ho tswa baithuting ba bang mme a ba rekela dijo lebenkeleng la sekolo.

Ke maano a fe ao Trevor Noah a ileng a sebedisa ho etsa hore a se ikutlwe e le mokgelo?

- O ile a qala kgwebo.
- O ile a sheba a ba a lekola hore ke eng se etsang hore batho ebe seo ba leng sona.
- O ile a ithuta dipuo tse ngata tse fapaneng hore a kgone ho buisana ha bonolo le batho ba bang.
- O ile a ithuta ho qabola batho bangata ba fapaneng.

PALE 6

AFRIKA BORWA YA BOHLE

Mookotaba: Boitsebiso ba rona

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisisa hore boitsebo ba rona bo ahlwe ke setso le botjhaba ba rona, le hore setso sa bohle se bohlokwa mme re lokela ho phedisana hammoho setjhabeng.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meeelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Letsatsi la Botjhaba Afrika Borwa ke letsatsi la phomolo la setjhaba. Botjhaba ke setso le meetlo tseo e leng lefa le tswang ho ba malapa le baholoholo ba rona.
- Batho ba dulang Afrika borwa ba na le baholoholo le bamalapa ba tswang dinaheng tse ngata tse fapaneng.
- Motho a ka ba le setso se fetang se le seng kapa ya ba motho wa dinaheng tse fapaeng. Mohlala, motho a ka ba moAfrika Borwa empa setso sa hae e be e le sa naha enngwe.
- Batho ba ka shebahala ba fapane, ba bua dipuo tse fapaneng kapa ba apara diaparo tse fapaneng. Ho bohlokwa ho hlompha le ho kenyelletsa bohle, le ha ba sa tshwane le rona.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
75, 1	“Ke a ipotsa hore na ke dumelletswe ho keteka moetlo wa Burundi ka letsatsi la Botjhaba?” A nahana.	Ke akanya hore Olivier o rata setso sa habo mme o motlotlo - empa o na le ngongoreho ya hore o tlo ikutlwa e le mokgelo ha a le sekolong Afrika Borwa.
78, 1	Bosiung boo, Olivier o ile a lora ka phaposi ya hae ka letsatsi la Botjhaba. Bana kaofela ba ne ba apere diaparo tsa bona tsa setso. Empa o ne a fapane le motho e mong le e mong. O ile a ema mahareng a phaposi ha motho e mong le e mong a mo supa ebile a mo tsheha.	Ke akanya hore Olivier o ngongoherile ka seo batho ba bang ba tla se nahana ha a apra diaparo tsa hae tsa setso sa Burundi. Ke nahana hore o ngongorehile hore batho ba bang ba tla reng ha e se moAfrika Borwa.

Batho ba dulang Afrika Borwa ba na le badimo kapa ba leloko ba tswang dibakeng tse ngata tse fapaneng. Naha e nngwe eo batho ba Afrika Borwa ba tswang ho yona ke Burundi. Batho ba bangata ba tlohile Burundi ho baleha ntwala e nkileng dilemo tse ka bang 13.

Burundi ke naha e nyenyane Botjhabela ba Afrika. Motsemoholo wa Burundi ke Bujumbura. Puo e buuwang ho feta tse ding e bitswa Kirundi. Moropa wa Karyenda ke moropa wa setso ho tswa Burundi.

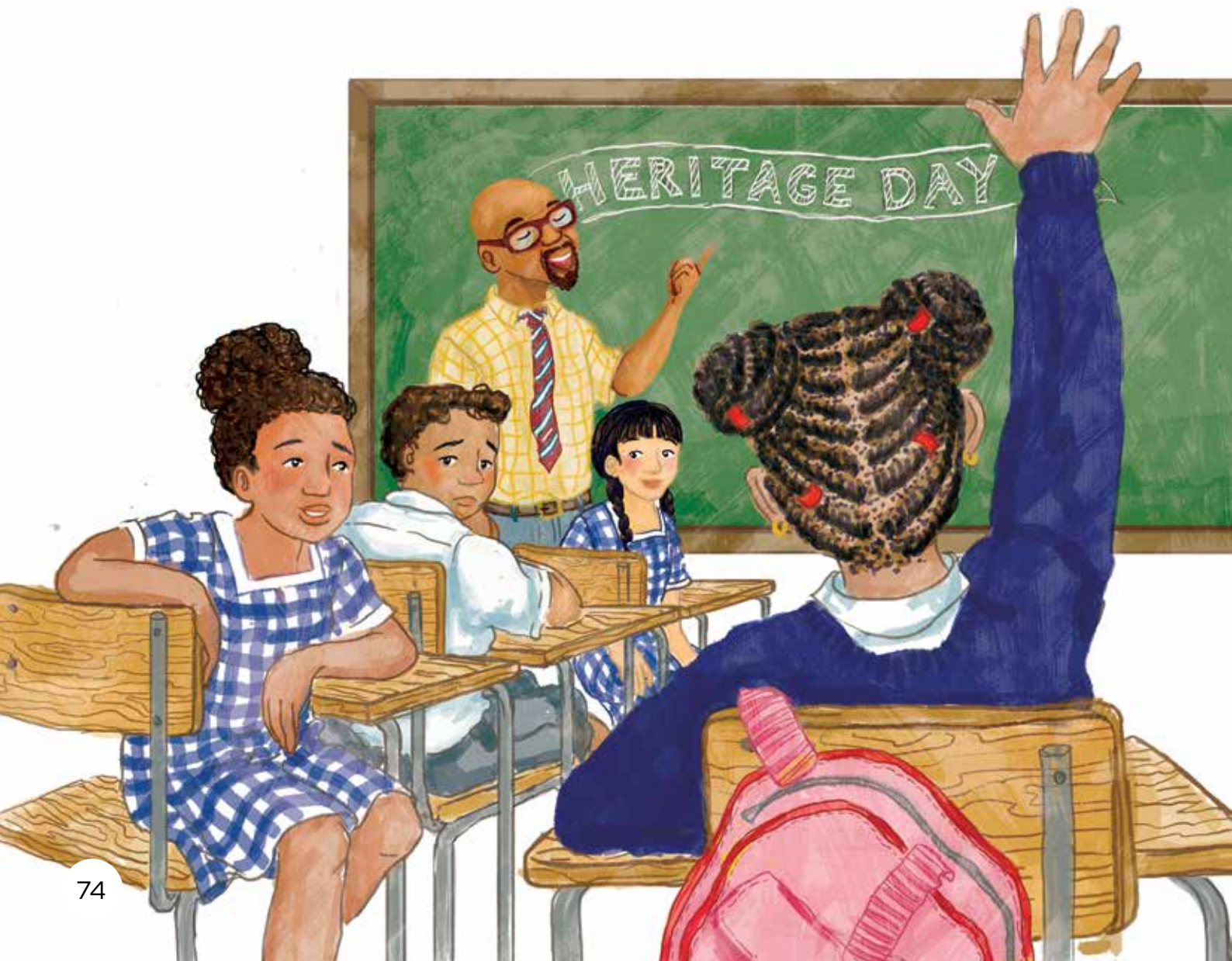

Meropa ena e bapalwa meketeng ya bohlokwa e jwaloka umuganuro (mokete wa mabele) kapa mesebetsing e meng e ikgethileng.

“Letsatsi la Botjhaba le se le atametse. Hosane re tlo keteka meetlo le botjhaba ba rona!” Mong. Moeti a phatlalatsa. “Ke moetlo ofe o ikgethang wa botjhaba ba hao?” Nthabeleng o ile a phahamisa letsoho la hae.

“Ke rata ha e le mokete o ikgethang, nna le mme wa ka re apara dishweshwe tsa rona!” a rialo.

“Ke rata motjeko wa Indlamu ya botjhaba ba ka,” Kekeletso a rialo.

Olivier o ne a dutse ka kgutso setulong sa hae. O ile a nahana ka dikupu tsa Karyenda tseo banna ba neng ba di bapala ka nako ya mekete kwana Bujumbura. “Ke a ipotsa hore na ke dumelletswe ho keteka moetlo wa Burundi ka letsatsi la Botjhaba?” A nahana.

Qetellong ya letsatsi tshepe ya sekolo e ile ya lla. “Le se ke la lebala ho apara diaparo tsa lona tsa setso hosane ha re keteka meetlo ya rona kaofela ya Afrika Borwa!” Mong. Moeti a ba bolella.

“Ebe ke dumelletswe ho apara seaparo sa ka sa botjhaba se bitswang pagne?” Olivier a ipotsa.

Olivier o ne a ngongorehile ka seaparo sa hae sa Letsatsi la Botjhaba ho fihlela nako ya ho robala e fihla.

Bosiung boo, Olivier o ile a lora ka phaposi ya hae ka letsatsi la Botjhaba. Bana kaofela ba ne ba apere diaparo tsa bona tsa setso. Empa o ne a fapane le motho e mong le e mong. O ile a ema mahareng a phaposi ha motho e mong le e mong a mo supa ebile a mo tsheha.

“Ke eng seo?” Nthabeleng a keketeha.

“Seo ha se seaparo sa Afrika Borwa!” Kekeletso a rialo ka ho makala!

Olivier ke motswantle! Mong. Moeti a phatlalatsa.

Toro ya Olivier e tshosang e ile ya sitiswa ke ntatae ka ho mo tsitsinya ha bonolo.

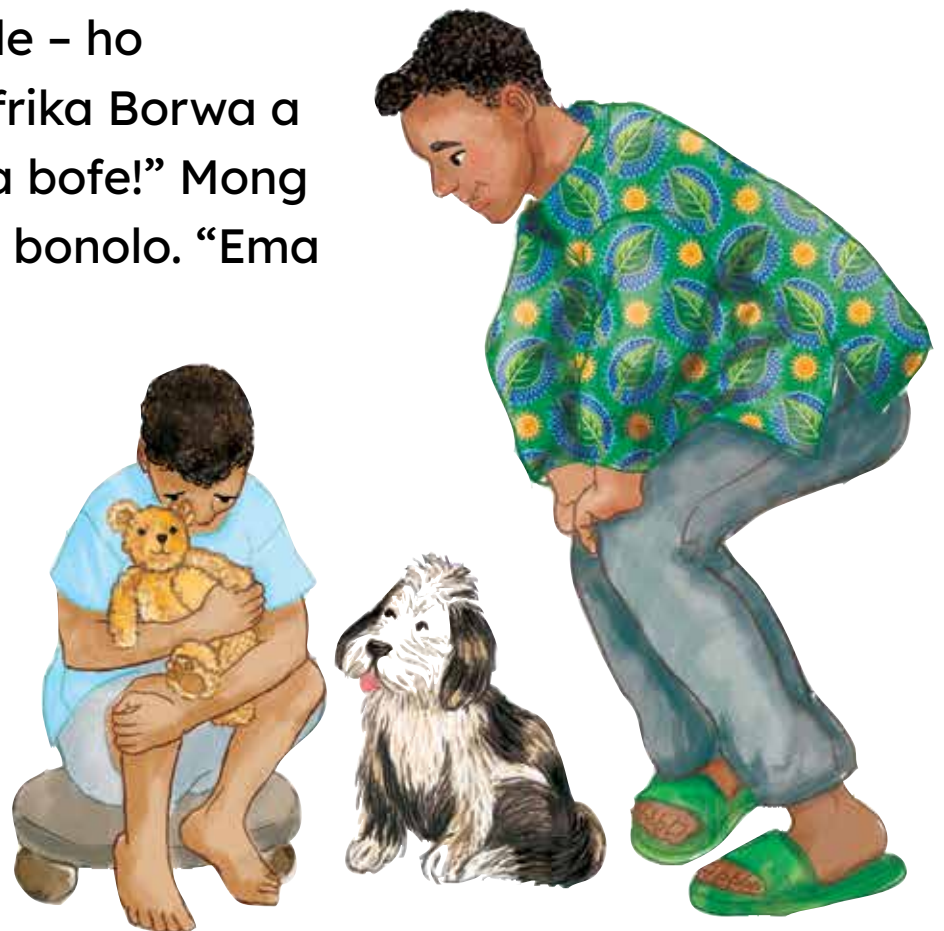
“Olivier, ke nako ya sekolo!” Mong. Sephuma a rialo.

“Ha ke batle ho ya sekolong kajeno.” Olivier a araba.

“Hobaneng, bothata ke eng?” Mong. Sephuma a botsa.

“Kajeno re keteka Letsatsi la Botjhaba sekolong. Mong. Moeti o re bolelletse hore re apare ho hong ho keteka meetlo ya rona ya Afrika Borwa,” a rialo.

“Le ha o sena botjhaba ba Afrika Borwa, o na le moetlo le botjhaba bo ikgethileng. Letsatsi la Botjhaba ke letsatsi le ketekang MaAfrika Borwa ohle – ho kenyelletsa le MaAfrika Borwa a botjhaba bofe kapa bofe!” Mong Sephuma a rialo ka bonolo. “Ema mona!” a rialo.

Ntata Olivier o ile a kgutlela ka phaposing a tshwere seaparo sa pagne sa kgale mme a thusa Olivier ho se apara. “Jwale o shebahala o loketse ho ka bapala sekupu sa hao sa Karyenda!” Mong. Sephuma a rialo.

Olivier o ile a boha seaparo sa hae sa Burundi seiponeng. Empa pososelo e neng e le sefahlehong sa hae e ile ya nyamela kapele. “Ha ho ka ba le motho ya reng ke motswantle mo?” A botsa a ngongorehile.

“Ba bolelle hore Afrika Borwa ke ya rona kaofela. O Mo-Afrika Borwa ya motlotlo ya nang le botjhaba ba Burundi!” Mong. Sephuma a tshwaela.

Olivier one a qamaka ha a kena ka phaposing ya hae sekolong. O ne a itokiseditse ho supuwa le ho tshehuwa. O ile a phetha seo ntatae a mmolelletseng sona ka hloohong ya hae: “Afrika Borwa ke ya rona kaofela. Ke Mo-Afrika Borwa ya nang le botjhaba ba Burundi.”

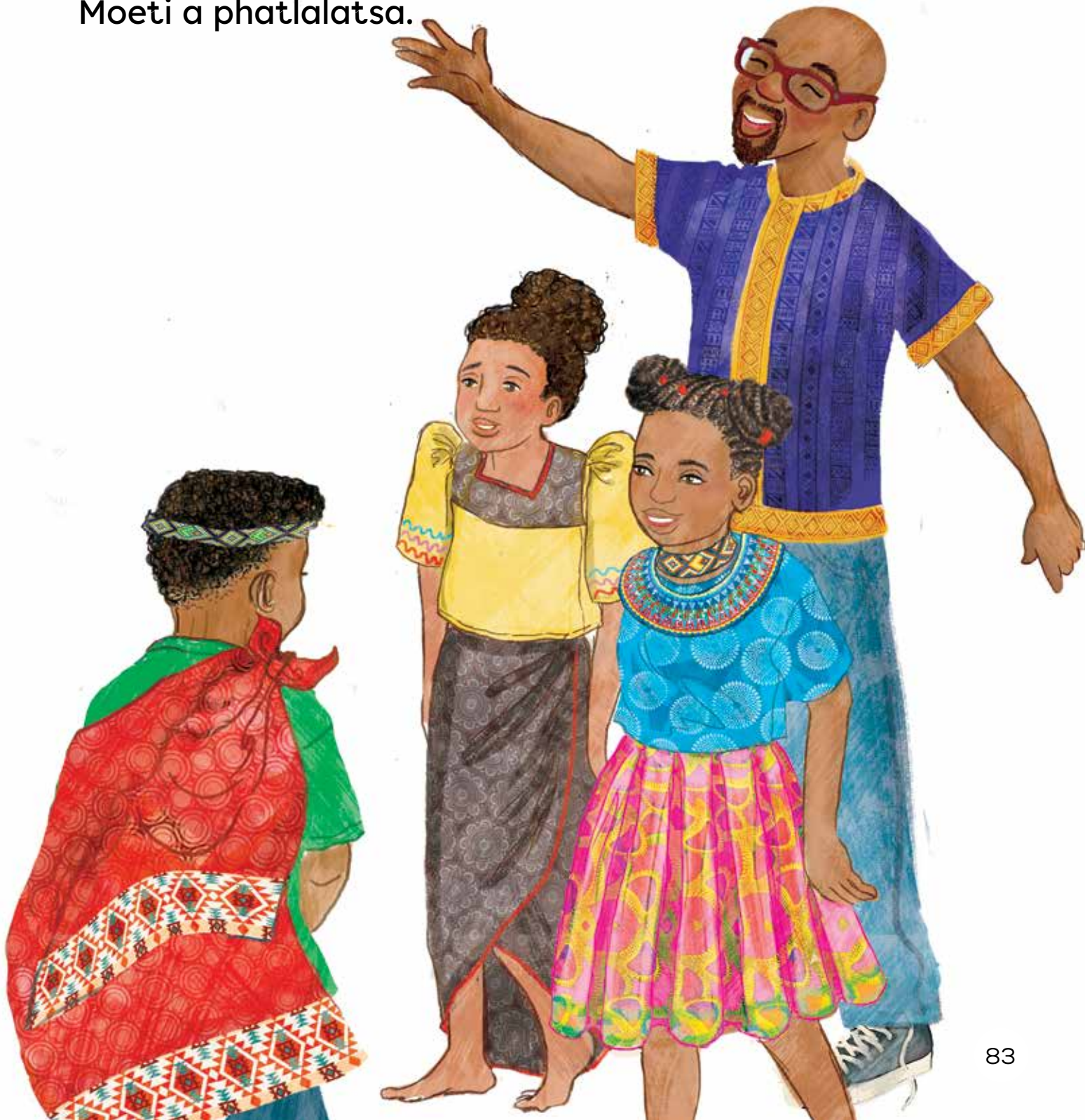

Ha ho ka ba le motho ya reng Olivier ke motswantle.

“Ke rata seaparo sa hao,” Nthabeleng a rialo.

“Ke batla ho ithuta ka botjhaba ba hao!” Kekeletso a rialo.

“Botjhaba ba rona kaofela ke ba Afrika Borwa!” Mong. Moeti a phatlalatsa.

Padiso 1

Ba lelapa la Olivier ba tswa naheng efe?

Ba tswa Burundi.

Ba lelapa la Olivier ba se ba dula kae?

Ba dula Afrika Borwa.

Hobaneng Olivier a ne a sa batle ho ya sekolong?

- Hobane o ne a nahana hore Letsatsi la Botjhaba e ne e le la ho keteka setso/meetlo e itseng fela.
- Hobane o ne a sa tsebe hore a ka apara seaparo sa botjhaba ba hae sa Burundi.
- Hobane o ne a ikutlwa ekare ke motswantle.
- Hobane o ne a tshaba hore bana ba bang ba ne ba tlo mo tsheha, ba be ba be ba mmolelle hore ke motswantle.

Padiso 2

Botjhaba ba Olivier ke bofe?

Botjhaba ba hae ke ba Burundi.

Ho ile ha etsahala eng torong ya Olivier?

Batho kaofela ba ne ba etsa metlae ka yena / ba ne ba mo tsheha / Titjhere ya hae o ile a mmolella hore ha se setho sa Afrika Borwa.

Hobaneng Olivier a ile a apara seapara sa hae sa 'pagne' sekolong?

- Hobane Botjhaba ba hae ke ba Burundi ke ka hoo a ileng a apara pagne ka Letsatsi la Botjhaba.
- Hobane titjhere ya hae o bolelletse baithuti ho apara diaparo tsa botjhaba ba bona ka Letsatsi la Botjhaba.
- Hobane pagne ke seaparo sa botjhaba ba hae.
- Hobane ntatae o mo thusitse ho utlwisisa hore Letsatsi la Botjhaba ke letsatsi leo ho ketekwang mefuta e fapaneng ya Botjhaba.
- Hobane o ile a elellwa hore a ka ba motlotlo ka boitsebiso le botjhaba ba hae le ha e se ba Afrika Borwa.

PALE 7

TSHENOLO O ITHUTA HO THUISA

Mookotaba: Re ithuta dintho tse ntjha

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya boiqapelo.
- E etsahalla Afrika Borwa.
- E etsahala nakong ya jwale.
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisisa hore re ka ithuta dintho tse ntjha ho tswa bathong ba bang, le hore ho ithuta bokgoni bo botjha ho nka nako le mamello.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Ho thuisa ke ho dula o kgutsitse o tsepamisitse maikutlo haholo ho tsela eo o phefomolohang ka yona, ho thusa hore o ikutlwe o imametse o phodile.
- Malapa ka ho fapana a ka ba le setso, ditumelo le tsela tsa ho etsa dintho tse fapaneng. Ntho e ka bonahalang e sa tlwaeleha ho motho e mong e ka ba ntho e tlwaelehileng, e le karolo ya bophelo mothong e mong.
- Ha re leka ho tsepamisa maikutlo nthong e le nngwe, hangata dikelello tsa rona di ka ikela moo di batlang, jwaloka dintho tsa sekolo, metswalle, dijo le dintho tse ding tseo re lokelang ho di etsa. Ntho ena e tlwaelehile mme e ka etsahalla mang kapa mang.
- Hangata ha ho bonolo ho ithuta bokgoni bo botjha. O lokela ho ikwetlisa makgetlo a mangata pele o ka atleha kapa ho ba e boitshepo ba ho etsa ntho eo.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
88, 2	“Naa ba etsa eng?” Tshenolo a ipotsa.	Tshenolo o a ipotsa hore ba lelapa la Kapoor ba etsang, ke akanya hore ke letsatsi la pele a bona motho a thuisa.
90, 1	Thapameng eo, ha Tshenolo a fihla habo o ile a ya kamora ntlo. A dula fatshe. A fapanya maoto. A buela tlase “Hhhmmm.”	Tshenolo o ile a etsa dintho tsohle tseo a boneng batswadi ba Geeta ba di etsa. Ke akanya hore o leka ho ithuisa. Mohlomong o batla tsela ya ho ikutlwa a kokobeditse maikutlo.

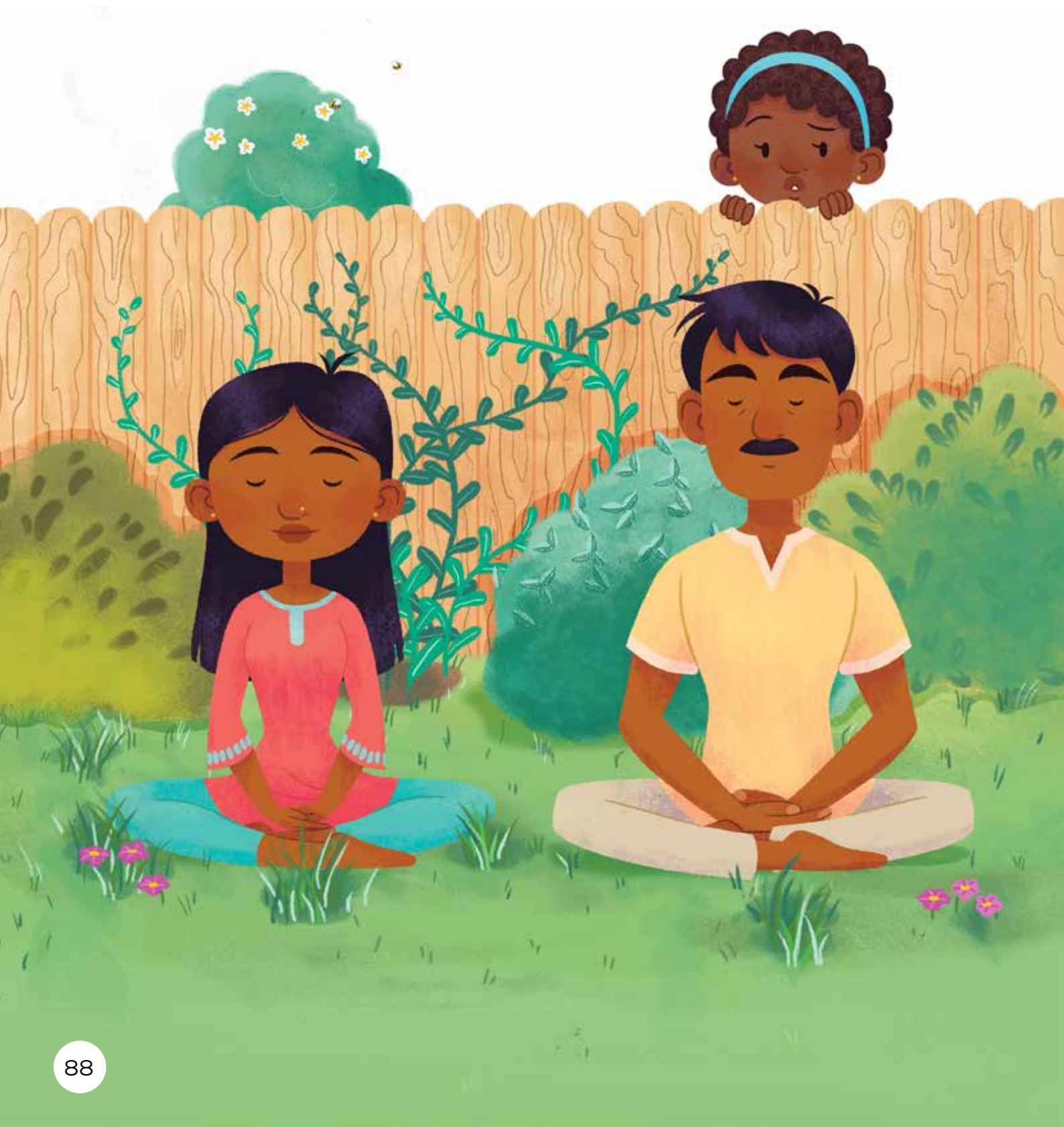
Tshenolo o ile a tsoha esale ka matjeke. Ho ne ho sa le
lefifi ka tlung. O ile a nka buka ya hae a ya kantle.

Tshenolo o ile a dula fatshe a qalella ho bala buka ya
hae.

O ile a utlwa modumo o sa tlwaelehang. Yaba o a ema, a tloha setulong seo a neng a dutse ho sona mme a sheba ka nqane ho terata.

“Ebe ba etsang?” Tshenolo a ipotsa.

Kamora letsatsi leo, Tshenolo o ile a bona Geeta a ja dijo tsa hae. “Ke bone batswadi ba hao ba dutse fatshe hoseng,” ho rialo Tshenolo. “Hobaneng ba ne ba etsa seo ba neng ba se etsa? Ho a makatsa!”

“Ha ho makatse!” Geeta a araba. “Ke ho nahana le ho imamela.

“Ho thuisa ke ho etsa eng?” Tshenolo a botsa.

“Ho thuisa ke ho dula o kgutsitse nako ka tsela e tlisang tlisang kgotso mmeleng. Ebile ho phomotsa kelello.” Geeta a araba.

Motsheareng oo wa mantsiboya, ha Tshenolo a fihla hae o ile a ya kamorao ho jarete. O ile a dula fatshe. A fapanya ditlhafu tsa hae. Yaba o qallela ho etsa modumo o tlase wa ho bina. “Hhhmmm.”

Empa ha a ka a utlwa a na le kgotso. “Ke a ipotsa hore na hona ho sebetsa jwang?” Tshenolo a ipotsa.

Ka letsatsi le hlahlamang, Tshenolo o ile a fumana Geeta. “Ke lekile ho thuisa,” ho rialo Tshenolo. “Empa ha ho a sebetsa! Ke ne ke sa ikutlwe ke na le kgotso ebile ke sa phodisa kelello.”

Geeta o ile a tsheha. “Ha o a etsa hantle!”

“O bolela jwang?” Tshenolo a botsa, sefahleho sa hae se futhumetse. “O tseba jwang?”

Sefahleho sa Geeta se ile sa tlerefala. “Ee, ke o bone ke le ka nqane ho terata.”

Tshenolo mmoho le Geeta ba ile ba qalella ba tsheha. “Tlo heso ha o tswa sekolong.” ho rialo Geeta. “Ke a kgolwa hore ntate wa ka o tla o bontsha hore na o etse eng.”

Ha sekolo se tswa, Tshenolo o ile a beha mokotla wa hae wa dibuka fatshe ha a fihla hae. Yaba o ya ho baahisane. O ile a kokota lemating la ha Kapoor.

Geeta o ile a araba. “Dumela Tshenolo!” Geeta a dumedisa. “Kena. Ke se ke bolelletse ntate wa ka hore o a tla.”

Mong. Kapoor o ne a dutse a bala koranta eo a neng a e beile tafoleng ya kitjhini. “Tshenolo!” a rialo, a bososela. “Ke utlwile hore o batla ho ithuta ho thuisa! O ngwanana ya bohlale!”

Mong. Kapoor o ile a beha koranta ya hae fatshe. “Kena, a rialo a supa Tshenolo. “Le wena tloho,” Mong. Kapoor a bolella Geeta. Banana bana ba ile ba mo latela ho ya kamora ntlo.

Mong. Kapoor o ile a bontsha Tshenolo hore a dule jwang. Geeta o ile a thusa Tshenolo ho beha matsoho a hae ka tsela e nepahetseng. Ba ile ba bontsha Tshenolo kamoo a tlamehileng ho phefumoloha ka teng, ha a kga moya butle le ka botebo. “Ntsha dintho tsohle ka kelellong ya hao,” ho rialo Geeta. “Kwala mahlo a hao, ebe o nahana ka ho phefumoloha ha hao.”

Ba ile ba dula mmoho nako e telele.

Tshenolo o ile a nahana ka ho phefumoloha ha hae, empa dintho tse ngata di ne di tla monahanong wa hae. O ile a nahana ka mosebetsi wa hae wa dipalo. A be a nahana ka moo a lapileng ka teng. Yaba o nahana ka seo mmae a tla se pheha bakeng sa dijo tsa mantsiboya.

“O ikutlwa o na le kgotso?” Mong. Kapoor a botsa Tshenolo.

“Tjhe, ha ke nahane hore ke tla kgona!” Tshenolo a mo araba. “Ha ke a kgona ho nahana ka tsela eo ke phefumolohang ka yona.”

“Ho nka nako,” ho rialo Geeta. “O ka nna wa tla hape hosane ha o batla! Re ka ikwetlisetsa sena mmoho!”

Yaba Tshenolo o etsa jwalo!

Padiso 1

Baahisane ba Tshenolo ke bo mang?

Ke ba ha Kapoor, bao e leng Geeta le batswadi ba hae.

Tshenolo o ne a batla ho ithuta ho etsa eng?

O ne a batla ho ithuta ho thuisa.

O tlamehile ho etsa eng ha a thuisa?

O tlamehile ho dula hantle. A behe matsoho a hae ka nepo. A kge moya butle matshwafo a tlale. A kwale mahlo a hae a nahane ka ho phefumoloha ha hae.

Hobaneng Tshenolo a ile a ya ntlolong ya ha Kapoor?

- Hobane o batla ho ithuta ho thuisa.
- Hobane Geeta o itse a tle ho ithuta ho thuisa.
- Mohlomong o batla tsela eo a ka etsang hore a be le kgotso, a phodise hlooho ka yona.

Padiso 2

Tshenolo o ile a bona eng ha a sheba ka nqane ho terata?

O ile a bona ba ha Kapoor (batswadi ba Geeta) ba thuisa jareteng kamorao ho ntlo.

Geeta o ile a bona eng ha a sheba ka nqane ho terata.

O ile a bona Tshenolo a leka ho thuisa.

Tshenolo o ile a ikutlwa jwang ha a fumana hore Geeta o mmone?

- O ne a ikutlwa a swabile.
- O ne a maketse.

Hobaneng Tshenolo a tlamehile ho ikwetlisetsa ho thuisa?

- Hobane ho thuisa ho nka nako.
- Hobane o batla ho ithuta ho thuisa.
- Hobane ke hona a ntseng a ithuta ho thuisa hobane ha ho bonolo.
- Hobane ha a leka ho thuisa hore a ikutlwe a na le kgotso le hore a phodisitse kelello.
- Hobane o batla ho ikwetlisetsa ho thuisa ho fihlela a ikutlwa a na le kgotso ebile a phodisitse kelello.

PALE 8 KATHERINE JOHNSON KE MANG?

Mookotaba: Re ithuta dintho tse ntjha

Tsebo e Teng

- Sengolwa sena ke pale ya diketsahalo tsa nnete le boiqapelo.
- E etsahala matsatsing a kajeno, ka baphetwa ba buang ka diketsahalo tse etsahetseng nakong e fetileng.
- Pale ena e tla thusa baithuti ba hao ho utlwisisa hore re ka ithuta dintho tse ntjha bathong ba bang, dibukeng, le ho ithuteng ka batho ba bohlokwa ho tswa nalaneng. E tla bontsha le kamoo ho ithuta le thuto di ka thusang batho ho rarolla mathata mme ba fihlelle dintho tse kgolo.

Leano la Kutlwisiso: Etsa dikakanyo

- Ke eng: Ho noha dintho tseo mongodi a sa di hlaloseng ka ho hlaka, o sebedisa dintlha tsa pale.
- Hobaneng re le sebedisa: Ho utlwisisa meelelo e tebileng le e patehileng.
- Le thusa jwang: Le re thusa ho fihlella diqeto ha o bala, ho utlwisisa pale le baphetwa hantle.

Dintlha tseo o ka di arolelanang le baithuti ba hao

- Setsebi sa dipalo ke motho ya sebedisang dinomoro, dipaterone le ho kopanya ho rarolla mathata. Na o a tseba hore dipalo di thusa ho etsa moralo wa meaho, le ho lepa maemo a lehodimo, ho etsa moralo wa ho ya sepakapakeng?
- Ka selemo sa 1969, batho ba ile ba etela ngweding ka sefofane sa sepakapaka sa tsorama ho yona lekgetlo la pele. Bongata ba boramahlale, dienjinere, le ditsebi tsa dipalo ba sebeditse mmoho ho etsa hore sena se atlehe.
- NASA ke mokgatlo wa tsa sepakapaka wa Amerika. NASA ke yona e etsang meralo le ho romela borasepakapaka ho ya ngweding le sepakapakeng.
- Kgethollo ke ha batho ba sa tshwarwe hantle, ka tsela e leeme ka lebaka la ntho eo ba ke keng ba e fetola jwaloka, mmala wa bona, bong, puo kapa boqwala. Kgethollo e ka etsa hore batho ba se fumane menyetla e tshwanang le ya ba bang.

Ho sebedisa leano lena:

Leqephe le seratswana	Padiso	Ere
103, 1	“Katherine o qadile ho kena sekolong se phahameng a le dilemo tse 10 feela. Nahana feela ha o se o tlamehile ho qala sekolo se phahameng!” ho rialo Mong Kapoor. “Yunivesithi yona o e qadile a le dilemo tse 14! O ne a na le bokgoni bo hlwahlwa ba dipalo hona hoo diprofesa tsa hae di ileng tsa tlameha ho mo etsetsa dithuto tse ikgethileng.”	Re tseba jwang hore Katherine o ne a le bohlale? Ke akanya hore o ne a le bohlale hobane o ne a le sekolong se phahameng a sa le monyane dilemong, mme o ne a hloka hore a etsetse dithuto tsa hae tse ikgethang yunivesithing.
104, 1	Geeta o ile a leka ho inahana a se a ya sekolong se phahameng, ho na le hore a ye Kereiting ya 4. O ile a inahana a se a dutse, desekeng e kgolo ya sekolo se phahameng, ha mmoho le bana ba baholo ba sekolo se phahameng. “Ha ke nahane hore ke loketse ho kena sekolong se phahameng!” a rialo.	Ke a ipotsa hobaneng Greeta a ile a nahana a se a ipona a le sekolong se phahameng? Oho, ke akanya hore o ne a le dilemo tse lekanang le tsa Katherine ha a ne a qala ka dithuto sekolong se phahameng. O leka ho nahana hore ebe ho ne ho le jwang.

Bosiung bo bong ho futhumetse, Geeta le ntatae ba ne ba dutse kamorao jareteng ya bona ba shebile kgwedi e tletseng, e kganyang.

“Ke batla ho etela kgweding ka letsatsi le leng! Ke batla ho phaphalla ntle le kगतello ya matla a kgohedi!” Geeta a rialo a lora.

“Ha ke batle ho nahana ka wena o fofela hole, o le kahara roket!” Mong. Kapoor a tsheha. “Mohlomong le wena o batla ho tshwana le Katherine Johnson.”

“Katherine Johnson ke mang?” Geeta a botsa.

E ne e le setsebi sa dipalo se hlwahlwa. Ha a ka a etela kgweding, empa ha ho motho ya neng ya ka etelang kgweding ntle le yena,” Mr Kapoor a hlalosa.

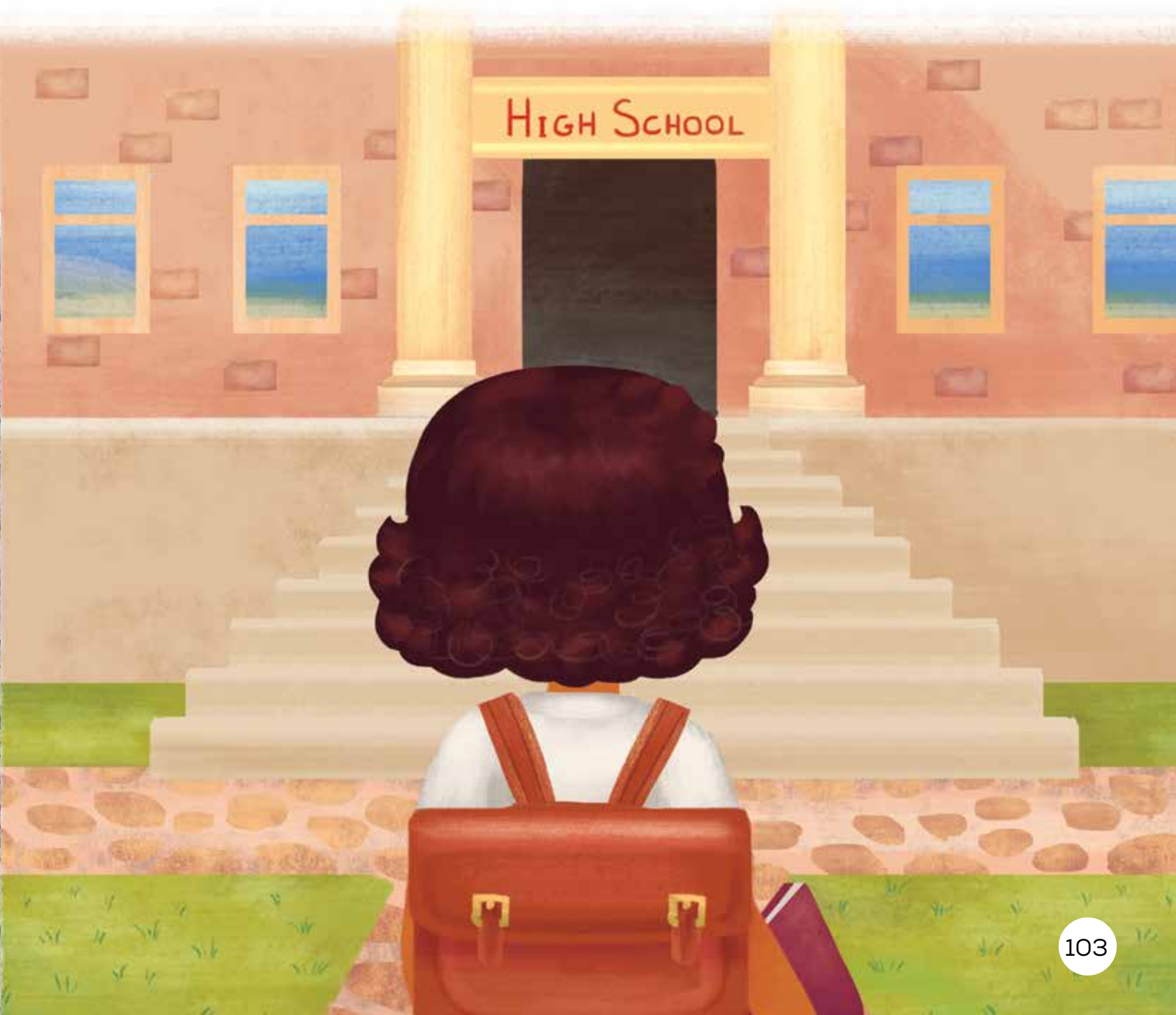

“Ke ile ka ithuta hore bonyaneng ba hae o ne a bala ntho e nngwe le e nngwe. O ne a bala dikotlolo ka khaboteng. O ne a bala mehato eo a neng a e nka ha a ya sekolong. O ne a bile a leka ho bala dinaledi lelwaping.”

Geeta a sheba dinaledi hodimo mme a qalella ho di bala. Karolong e nngwe e nyane ya lehodimo, o badile dinaledi tse 100. “Lehodimo kaofela le lokela e be le monkile nako e telele!” Geeta a tsheha.

“Katherine o qadile ho kena sekolo se phahameng a le dilemo tse 10 feela. Nahana feela ha o se o tlamehile ho qala sekolo se phahameng!” ho rialo Mong. Kapoor. “Yunivesithi yona o e qadile a le dilemo tse 14! O ne a na le bokgoni bo hlwahlwa ba dipalo hona hoo diprofesa tsa hae di ileng tsa tlameha ho mo etsetsa dithuto tse ikgethileng.”

Geeta o ile a leka ho ipona a se a ya sekolong se phahameng, ho na le hore a ye Sehlopheng sa 4. O ile a ipona a se a dutse, tafoleng e kgolo ya sekolo se phahameng, ha mmoho le bana ba baholo ba sekolo se phahameng. “Ha ke nahane hore ke loketse ho kena sekolong se phahameng!” a rialo.

“Katherine o ne a batla ho ba setsebi sa dipalo se etsang dipatlisiso. O ne a le bohlale ebile a rupelletswe hantle. Eitse ha a phethela dithuto tsa hae tsa yunivesithi, ho ne ho le thata, haholoholo basading ba batsho. Ho fumana mosebetsi wa mofuta oo ho ne ho le thata ka lebaka la kgethollo eo basadi ba batho ba batsho ba neng ba tobane le yona.” Ho rialo Mong. Kapoor.

“Kgethollo ke eng?” Geeta a botsa ntate wa hae.

“Kgethollo ke ha batho ba tshwerwe ka leeme ka lebaka la dintso tseo ba sa kgoneng ho di fetola – jwaloka morabe kapa bong ba bona. Katherine o ne a nkuwa eka ha a bohlale jwaloka batho ba bang ka lebaka la mmala wa hae wa letlalo le bong.”

Geeta a nahana ka nako eo Malcolm a neng a mo soma hore a ke ke a ba bohlale jwaloka ka yena ka dipalo hobane e le ngwanana. “Kgethollo e utlwahala e le bohloko” a rialo, “hape ha se nnete – ke dula ke fumana matshwao a fetang a Malcolm mosebetsing wa ka wa hae wa dipalo!”

“Nahana feela ha Malcolm a ka nka mosebetsi wa hao wa dipalo ebe o ngola lebitso la hae ho ona!” Mong. Kapoor a tswela pele. “Ha Katherine a ne a qala ho sebetsa NASA, setsing sa ditshebeletso tsa sepakapakeng, o ne a na le boikarabelo ba ho ngola dirapoto ka mosebetsi wa hae. Empa banna bao a neng a sebetsa le bona ba ne ba ne ba etsa bonnete ba hore lebitso la hae ha le hlahelle dirapotong tseo. Ba ne ba nka tlotlo ya mosebetsi wa hae. Hape o ne a sa dumellwa ho ya dikopanong le banna bao a neng a sebetsa le bona. Katherine o ne a dula a ba hopotsa hore le yena ke setho se tletseng sa NASA. Qetellong, o ile a dumellwa hore lebitso la hae le hlahelle dirapotong, mme a kenyelletswa dikopanong.”

Geeta o ile a nahana Malcolm a utswa mosebetsi wa hae wa hae a bile a ngola lebitso la hae ho ona. O ile a nahana Mong. Payi, a thoholetsa Malcolm ka mosebetsi o entsweng ke yena. “Ha ke ne ke le Katherine, ke ne ke tla batla... ho hweletsa!” ho rialo Geeta.

“Le ha Katherine a ne a ntse a le tobane le ditshitiso tseo, e ne e le e mong wa batho ba neng ba na le mahlale a fetisisang NASA. O ile a thusa ka tshebetso ya dipalo ya ho fihlisa motho wa pele sepakapakeng. O ile thusa ka ho hlophisa tsela ya ho fihlisa motho wa pele kgweding, le ka difofane tsa sepakapakeng kamora moo. Eitse kamora hoba Katherine a ye phensheneng o ile a bua ka bohlokwa ba thuto ya dipalo ho bana kaofela.” Ho rialo Mong. Kapoor. “Jwale he, ke nahana hore a ne a ka batla hore o ithute dipalo ho na le hore o batle ho ya kgweding le wena!” Mong. Kapoor a tsheha.

“Ke nako ya ho robala!” a rialo. Geeta o ile a sheba kgweding lekgetlo le le leng hape. O ile a nahana Katherine a rarolla dipalo tsa tsela e yang moo. Yaba o sala ntatae morao.

Padiso 1

Katherine Johnson ke mang?

Katherine Johnson ke setsebi sa dipalo se tsebahalang se sebeleditseng NASA.

Katherine o ne a le dilemo tse kae ha a qala sekolong se phahameng?

O ne a le dilemo tse 10 ha a qala sekolo se phahameng.

Katherine Johnson o ne a kgethollwa ka tsela e fe?

- Ho ne ho le thata ho yena ho thola mosebetsi, le ha a ne a le bohlale ebile a fumane thupello e hlwahlwa.
- O ne a nkuwa ekare ha a na mahlale a tshwanang le a batho ba bang hobane e ne e le mosadi ya motsho.
- Banna ba NASA ba ne ba leka ho nka tlotlo ya dirapoto tsa hae. O ne a sa dumellwa ho ngola lebitso la hae dirapotong tseo.
- O ne a sa dumellwa ho ya dikopanong le banna bao a neng a sebetsa le bona.

Padiso 2

Mong. Kapoor o batla hore Geeta a tshwane le mang?

O batla Geeta a tshwane le Katherine Johnson.

Geeta o ne a kgethollwa ke mang?

Geeta o ne a kgethollwa ke Malcolm.

Hobaneng ntate wa Geeta a ile a sisinya hore Geeta a tshwane le Katherine Johnson?

- Hobane ha a batle Geeta a fofela hodimo kgwedding ka roketi – a ka kgotsofala ha a ka etsa dipalo ho na le hoo.
- Mohlomong o ne a nahana hore Katherine Johnson ke motho ya kgahlisang.
- Mohlomong o ne a batla Geeta e be e mong wa batho ba lwantshang kgethollo jwalo feela ka ha Katherine Johnson a entse.

